

Utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning

Förstudie med anledning av EU-förordning 1099/2009

Johan Lindsjö, forskarassistent, Sveriges Lantbruksuniversitet

Anne Algers, projektledare, Sveriges Lantbruksuniversitet

9 maj 2011

Projektgrupp

Anne Algers, Sveriges Lantbruksuniversitet

Lotta Berg, Nationellt centrum för djurvälstånd

Johan Lindsjö, Sveriges Lantbruksuniversitet

Lennart Mårtensson, Livsmedelsverket

Lotta Nordensten, Jordbruksverket

Krister Scherling, Livsmedelsverket

Mats Sjöquist, Nationellt centrum för djurvälstånd

Birgitta Staaf Larsson, Sveriges Lantbruksuniversitet

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	s. 2
1. Projektöversikt	s. 6
1.1 Studieprojektmedlemmar	s. 6
1.2 Möten	s. 6
1.3 Arbetsbeskrivning	s. 6
2. Inledning	s. 7
2.1 Bakgrund	s. 7
2.2 EU-förordning 1099/2009	s. 7
3. Omvärldsanalys	s. 9
3.1 Bakgrund	s. 9
3.2 Storbritannien	s. 9
3.3 Spanien	s. 14
3.4 Brasilien	s. 15
3.5 Chile	s. 16
3.6 World Society for the Protection of Animals (WSPA), Brasilien	s. 17
3.7 Danmark (Pälsdjur)	s. 19
3.8 Sammanfattning omvärldsanalys	s. 20
4. Behovsanalys	s. 22
4.1 Nuvarande situation i Sverige	s. 22
4.1.1 Slakt och annan avlivning av hov- och klövdjur	s. 22
4.1.2 Slakt och annan avlivning av fjäderfä	s. 24
4.1.3 Slakt och annan avlivning av ren	s. 25

4.1.4 Avlivning av pälsdjur	s. 26
4.1.5 Andra målgrupper och djurslag	s. 26
4.1.6 Konklusion	s. 26
4.2 Utbildning enligt EU-förordningen	s. 27
4.2.1 Utbildning och lagstiftning	s. 27
4.2.2 Utbildningsansvar	s. 27
4.2.3 Omfattning	s. 27
4.2.3.1 Målgrupper i utbildningen	s. 27
4.2.3.2 Djurslag i utbildningen	s. 28
4.2.3.3 Ämnesinnehåll i utbildningen	s. 29
4.2.4 Utbildningsmetoder	s. 30
4.2.4.1 Open Educational Resources och utbildning i djurvälstånd	s. 30
4.2.4.2 Moduluppbyggnad i målgruppsanpassad metodik	s. 31
4.2.4.3 Fysiska träffar med gruppdiskussioner	s. 32
4.2.4.4 Praktiska demonstrationer och övningar	s. 32
4.2.4.5 Utvärdering av arbetsplats (effektanalys)	s. 33
4.2.4.6 Utbildningsnivåer för slaktpersonal respektive djurskyddsansvarig	s. 33
4.2.4.7 Utbildningstillstånd	s. 34
4.2.4.8 Teknisk utveckling av utbildningsmodulerna	s. 34
4.3 Examen och kompetensbevis	s. 35
4.3.1 Examen	s. 35
4.3.2 Utfärdande av kompetensbevis	s. 36
4.3.3 Dokumentation av icke-obligatoriska utbildningsmoment	s. 36
4.3.4 Tillgodoräknande av redan genomgången utbildning	s. 37
4.3.5 Kunskapsuppföljning	s. 37
4.4 Certifiering av utbildningen	s. 37

4.5 Vetenskapligt stöd	s. 37
4.6 Sammanfattning behovsanalys	s. 38
5. Utbildningen i djurvälstånd som förebild	s. 38
6. Summary	s. 39
Referenser	s. 40
Bilaga 1. Lista över grupper som kontaktats i samband med förstudien av utbildning i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning	s. 43
Bilaga 2. Inkomna synpunkter på arbetsrapporten	s. 45
Bilaga 3. Utbildning till Djurskyddsansvarig, lantbruksdjur (Animal welfare officer training), inom ramen för Langford Continuing Education Unit, Bristol Veterinary School, Bristol, Storbritannien	s. 63
Bilaga 4. Utbildning till Djurskyddsansvarig, fjäderfä (Poultry welfare officer training), inom ramen för Langford Continuing Education Unit, Bristol Veterinary School, Bristol, Storbritannien	s. 64
Bilaga 5. Kurs i djurskydd vid slakt (Curs de Benestar animal al'escorxador), Katalonien, Spanien	s. 65
Bilaga 6. WSPA-kurs i djurvälstånd i samband med slakt, Valdivia, Chile, 11 03 01 – 11 03 03	s. 67
Bilaga 7. Brev till Eva Eriksson, utredare av djurskyddslagen, 11 03 21	s. 68
Bilaga 8. Matris, utbildningsmoduler: översikt alla målgrupper, ämnesområden och djurslag	s. 69
Bilaga 9. Matris , utbildningsmoduler: översikt, nötk	s. 72
Bilaga 10. Matris , utbildningsmoduler: översikt, får och get	s. 74
Bilaga 11. Matris , utbildningsmoduler: översikt, gris	s. 76
Bilaga 12. Matris , utbildningsmoduler: översikt, häst	s. 78

Bilaga 13. Matris , utbildningsmoduler: översikt, fjäderfä	s. 80
Bilaga 14. Matris , utbildningsmoduler: översikt, ren	s. 82
Bilaga 15. Matris , utbildningsmoduler: översikt, hägnat vilt	s. 84
Bilaga 16. Matris , utbildningsmoduler: översikt, kanin	s. 86
Bilaga 17. Matris , utbildningsmoduler: översikt, pälsdjur	s. 88

Förstudie av utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och avlivning, januari-april 2011

Arbetsrapport

1. Projektöversikt

1.1 Studieprojektmedlemmar

Projektledare Anne Algers (Sveriges Lantbruksuniversitet, SLU), forskarassistent Johan Lindsjö och en styrgrupp bestående av Birgitta Staaf Larsson (SLU), Krister Scherling (Livsmedelsverket), Lennart Mårtensson (Livsmedelsverket), Lotta Berg (Nationellt centrum för djurvälstånd, SCAW), Mats Sjöquist (SCAW) och Lotta Nordensten (Jordbruksverket).

1.2 Möten

Ett inledande möte hölls 14 januari kl. 13-16 på Livsmedelsverket med följande deltagare: Anne Algers, Johan Lindsjö, Krister Scherling, Lennart Mårtensson, Lotta Berg, Mats Sjöquist och Lotta Nordensten.

En videokonferens hölls 11 april kl. 13-16 med följande deltagare: Anne Algers, Johan Lindsjö, Krister Scherling, Lennart Mårtensson, Lotta Berg, Mats Sjöquist, Katharina Gielen, (ersättare för Lotta Nordensten, Jordbruksverket), Andrew Townsend (Jordbruksverket), Alexandre Barchiesi (Jordbruksverket) och Margareta Steen (SCAW).

Johan Lindsjö och Anne Algers har haft veckovisa telefonmöten. Frågor har diskuterats och åsikter inhämtats via mailkontakt med styrgruppens medlemmar.

1.3 Arbetsbeskrivning

Omvärldsanalys: Vi har sökt information om hur utbildning i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning går till i andra länder och om en sådan utbildning harmoniseras med kompetenskraven i EU-förordningen. Det har gjorts via e-mailkontakter (Spanien och Danmark), en specifik två-dagars studieresa (Storbritannien) samt i samband med deltagande i en kurs i djurvälstånd vid slakt (Brasilien och Chile).

Behovsanalys: Vi har inkluderat en mindre kartläggning av dagens utbildningsnivå i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning. Det har etablerats kontakt med presumtiva målgrupper för utbildningen och via e-mail och telefon där vi informerat om förstudien, förhört oss om intresse att delta i den kommande utbildningen samt att lämna synpunkter på förstudiens utbildningsförslag (**Bilaga 1**). Målgrupper och andra grupper som informerats har inkommit med synpunkter under perioden 19 april - 9 maj 2011. Dessa har inte inkluderats i arbetsrapporten utan bifogats (**Bilaga 2**). Under förstudien har det konstaterats att utbildning inom detta område behövs och efterfrågas även av grupper som inte omfattas av EU-förordningens krav på utbildning och kompetensbevis. Vi har därför valt att inkludera även målgrupper för vilka kompetensbevis inte är obligatoriskt. Utbildningsområden i

modulform samt djurslag har definierats. Vidare har vi diskuterat olika utbildningskoncept och presenterar ett koncept vi anser vara lämpligast för den planerade utbildningen.

Ansökan om medel till utveckling av utbildningskonceptet: En projekt- och tidsplan samt budget har tagits fram, vilka presenteras i en separat ansökan.

2. Inledning

2.1 Bakgrund

Enligt EU:s slakt- och avlivningsförordning 1099/2009 kommer det från och med 1 januari 2013 att krävas utbildning i djurvälstånd och kompetensbevis för personal som slaktar eller utför annan avlivning av djur för produktion (livsmedel, skinn, ull och päls). Det framgår av förordningen vilka yrkesgrupper som ska omfattas av kompetensbevis och vilka moment som ska ingå i utbildningen¹.

Djur som slaktas eller avlivas kommersiellt utsätts för olika risker ur djurvälståndssynpunkt, såsom högt tempo, buller, möte med okända artfränder och människor, liksom felaktig hantering av djur och redskap. För att så långt som möjligt begränsa stress, rädsla, smärta och andra former av lidande i samband med slakt och avlivning är det av största vikt att personalen är välutbildad i djurvälstånd. Som en förutsättning för att kunna utveckla ett utbildningskoncept i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning beviljade Jordbruksverket i slutet av 2010 75 000 kr för genomförandet av en förstudie. Förstudien skulle omfatta en omvärlds- och behovsanalys, både ämnesmässig och metodologisk. Vidare skulle förstudien resultera i en ansökan om medel för att utveckla utbildningskonceptet i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning.

Till skillnad från tidigare utbildningar så kräver dagens utbildningsbehov en mer lättillgänglig utbildning i ämnet. Utbildningen bör vara systematisk men samtidigt flexibel, vilket gör ett utbildningsmaterial på internet särskilt lämpat för ändamålet. Genom att utveckla utbildningsmoduler som sedan sätts ihop till utbildningspaket kan utbildningsmaterialet på ett flexibelt sätt återanvändas till olika målgrupper efter önskemål. Detta utbildningskoncept har tidigare med framgång använts på ad hoc-basis av Meny, ett konsortium som administreras av SLU med syfte att öka samverkan med näringslivet². En projektgrupp bestående av en projektledare, en forskarassistent ansvarig för koordinering av studien samt en styrgrupp med expertis från SLU, SCAW, Livsmedelsverket och Jordbruksverket har under perioden januari - april arbetat med förstudien. I denna arbetsrapport beskrivs resultatet av förstudien. Plan och budget för den uppföljande huvudstudien presenteras separat i en huvudansökan.

2.2 EU-förordning 1099/2009

Skydd av djur i samband med slakt eller avlivning har omfattats av gemenskapslagstiftning sedan 1974. Skyddet förstärktes genom direktiv 93/119/EG³. Man har dock funnit att det

finns stora skillnader mellan länderna hur direktivet genomförs, betydande djurskyddsproblem samt skillnader som kan påverka konkurrensen mellan berörda företagare i gemenskapen. Det anses nödvändigt att harmonisera reglerna för att komma till rätta med detta¹.

Förordningen ökar ansvaret på operatörerna genom att ålägga alla som är involverade i slakt eller avlivning för produktion att följa ett standardförfarande för att upprätthålla god djurvälstånd. Man bör kunna utvärdera effektiviteten vid olika bedövningsmetoder, bland annat genom att kontrollera att bedövade djur inte återfår medvetandet innan avlivning. Förordningen ålägger tillverkare av bedövningsutrustning att bifoga instruktioner om användning, skötsel och effektutvärdering. Vidare måste slakterier över en viss storlek utse djurskyddsansvariga som blir ansvariga för implementeringen av djurvälståndsåtgärder. Förordningen lägger också stor vikt vid besättningsavlivningar ur ett djurvälståndsperspektiv. Bland annat tillåts inte avlivningsmetoder som är oacceptabla ur djurvälståndssynpunkt, med undantag för exceptionella situationer då humant eller veterinärt smittskydd hotas. I förordningen införs även striktare definitioner av godkända fixerings-, bedövnings- och avlivningsmetoder. Kommissionen ges befogenheter att anta gemensamma riktlinjer för byggnation, utformning och utrustning av slakterier för att upprätthålla en god djurvälstånd och säkerställa lika villkor för företagarna⁴.

Förordningen kräver att slakt eller annan avlivning och verksamhet i samband med detta endast får utföras av personer med lämplig kompetensnivå och att djur ska försönas från smärta, plåga eller annat lidande som kan undvikas. Med ett antal undantag gäller denna förordning de flesta djur som slaktas eller avlivas för produktion (livsmedel, ull, skinn och päls) inom EU. Undantagen omfattar slakt av fjäderfä och hardjur (det vill säga kanin) för privat konsumtion, reptiler, kräldjur, vilda eller förvildade djur, avlivning vid jakt och fritidsfiske, avlivning av djur under vetenskapliga experiment och vid kulturella företeelser och traditioner (till exempel tjurfäktning) samt vid religiös slakt. Nödavlivning omfattas delvis av bestämmelserna, dock inte kravet på lämplig kompetensnivå. För odlad fisk gäller enbart de centrala principerna (punkt 11-19, artikel 1).

Personal som utför slakt och personal som övervakar avlivning av pälsdjur åläggs specifika kompetenskrav och ska genomgå utbildning för att erhålla ett kompetensbevis (artikel 7)¹. Detta blir obligatoriskt från och med 1 januari 2013. Enligt bilaga IV i EU-förordningen omfattar kompetenskraven följande områden för slakteripersonal: kunskap om djurs biologi och beteende ur ett djurvälståndsperspektiv, hantering och vård av djur innan de fixeras, fixering, bedövning, bedövningsbedömning, länkning eller upphängning av levande djur, avblodning samt religiös slakt, i det här fallet slakt utan föregående bedövning. Vid avlivning av pälsdjur ingår mer specifikt: hantering, fixering, bedövning, avlivning och övervakning att så skett samt grundläggande underhåll av utrustning. En behörig myndighet ska vara ansvarig för utbildning, examensprov och utfärdande av kompetensbevis (artikel 21). Detta får dock delegeras¹.

Vid övriga situationer som omfattas av EU-förordningen, och där utbildning och kompetensbevis inte blir obligatoriskt, finns alltså krav på lämplig kompetensnivå (artikel 7)¹. Det omfattar bland annat slakt av andra djur än fjäderfä och kanin för privat konsumtion i hemmet, kommersiell gårdsslakt av fjäderfä och kanin i små kvantiteter, avlivning av daggamla tuppsycklingar på kläckerier och avlivning av pälsdjur (artikel 7, 10, 11)^{1, 4}.

Varje medlemsstat ska, enligt artikel 20, se till att en oberoende vetenskapligt stöd, antingen i form av ett specifikt organ eller enhet eller i form av ett nätverk, kan bistå berörda myndigheter vid behov. Strängare nationella regler som fanns på plats vid förordningens ikraftträdande får behållas. Vid vissa tillfällen får strängare nationella bestämmelser införas efter att förordningen trätt i kraft, såsom vid avlivning av djur utanför slakteri, hägnat vilt och ren samt vid religiös slakt. Dessutom kan en medlemsstat ansöka hos kommissionen om att få införa strängare nationella regler för annan slakt och avlivning (artikel 26)¹.

3. Omvärldsanalys

3.1 Bakgrund

En omvärldsanalys av utbildning i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning har ingått i förstudien för att få en insikt i hur utbildning sker i andra länder. Inspiration från andra länder och kunskap om för- och nackdelar med olika utbildningssätt kan vara värdefullt vid utvecklingen av ett utbildningskoncept i Sverige. Baserat på tidigare kända utbildningsstrategier, omfattning av e-utbildning, storlek på produktionsdjursuppfödning och kompetens i ämnet valde vi att beskriva utbildningssituationen i Storbritannien, Spanien, Brasilien och Chile (slakt) och Danmark (pälsdjur).

Beskrivningarna av de olika ländernas utbildningar är inte helt jämförbara då det råder olika utbildningsförutsättningar och olika mängd information varit tillgänglig. Däremot ger beskrivningarna en överblick av utbildningssituationen i olika länder. Intrycken sammanfattas i slutet av analysen. Informationen har inhämtats via e-mailkontakt, en specifik studieresa till Storbritannien (Johan Lindsjö) och i samband med föreläsningar vid en utbildning anordnad av World Society for the Protection of Animals i Chile (Anne Algers).

3.2 Storbritannien

Möte med Dr. Steve Wotton och Dr. Andy Grist, Department of Clinical Veterinary Science, Bristol University, Langford, Storbritannien, 11 02 25.

Utbildning av slaktpersonal

I Storbritannien utbildas slaktpersonal, det vill säga personal som hanterar djur i samband med slakt, via olika utbildningsorgan. En del av utbildningen omfattar djurvälstånd. När slakteriets officiella veterinär anser att personalen innehar tillräcklig teoretisk och praktisk kompetens, så utfärdar denne en slaktlicens (slaughter license). Licensen omfattar bland annat djurslag, metoder och utrustning⁵.

Kunskapsnivån varierar mycket mellan officiella veterinärer och därmed är utbildningen av slaktpersonal ojämn, enligt Andy Grist. Myndigheter och bransch planerar att använda National Vocational Qualification (NVQ) för att fastställa en jämn utbildningsnivå hos olika utbildningsorgan och för att kunna motsvara EU-förordningens krav på utbildning i djurvälstånd⁶. Man känner ännu inte till hur kunskapsutvärdering och kompetens-utfärdande enligt EU-förordningen ska gå till¹. Det är möjligt att Department for Environment, Food and Rural Affairs (DEFRA) kommer att ansvara för detta.

Utbildning av djurskyddsansvarig (AWO/PWO)

Animal Welfare officer (AWO) eller Poultry Welfare Officer (PWO) motsvarar djurskyddsansvarig i Sverige. En AWO/PWO har en övervakande roll i djurvälstånd under slaktprocessen och ska ha kunskap om alla moment och välfärdsaspekter på dessa. Enligt Andy Grist är det för närvarande inte obligatoriskt att brittiska slakterier har en AWO/PWO, men sådana finns på många slakterier eftersom livsmedelsföretagen kräver det. Enligt EU-förordningen (artikel 17) blir det dock obligatoriskt med minst en djurskyddsansvarig på slakteri där fler än 1 000 däggdjursenheter eller 150 000 fåglar eller kaniner slaktas per år¹.

Steve Wotton och Andy Grist håller, inom ramen för Langford Continuing Education Unit, Bristol Veterinary School, en utbildning som leder till AWO/PWO-certifiering⁷. Utbildningen ska vara kompatibel med EU-förordningens krav på djurskyddsansvarig^{1,7}. Den riktar sig främst till slakterianställda på tillsynsnivå, men ges även till slaktpersonal, slakterichefer och -ägare, representanter från livsmedelsindustrin och ideella organisationer. Utbildningen består av en två-dagarskurs med nio föreläsningsspass, en till personal inom "rött kött" (klövdjur), och en till personal inom "vitt kött" (fjäderfä). Bägge kurserna tar totalt fyra dagar i anspråk. Slakt av hägnad hjort ingår i AWO-utbildningen, dock inte avlivning av häst. Utbildningen har ett brett spektrum men fokuserar framför allt på djurets vistelse på slakteriet, inkluderar flera djurslag och uppmärksammar sambandet mellan hög välfärd, köttkvalitet och ekonomi (bilaga 3 och 4).

Utbildningen är baserad på en kursbok samt interaktiva träffar som inkluderar powerpoint-föreläsningar, inklusive videosekvenser med olika utfallsscenario, gruppdiskussioner samt svar på frågor via en elektronisk svarsdos (TurningPoint®)⁸. På svarsdosan kan svarsalternativ knappas in allt eftersom olika frågor diskuteras. Examen görs fortlöpande under föreläsningarna med hjälp av svarsdosan. Gränsen för godkänt går vid 70 % av totalt 70 "multiple choice"-frågor. Fördelarna med att svara på frågorna direkt är, enligt Stewe Wotton, att rättning av examensfrågorna sker automatiskt och att man omgående kan diskutera svaren.

De praktiska utbildningsmomenten omfattar bland annat genomgång av bultpistoler, hela och i genomskäring (figur 1), och dess effekt på hela och genomskurna skallar (figur 2), olika elbedövningsutrustningar, olika drivningsredskap (figur 3), modelldemonstration av

hjärnsondning samt leksaker som, enligt Andy Grist, distraherar och därmed lugnar ner grisar i samband med bedövningen.

På grund av deltagarnas olika kunskapsnivåer så är det viktigt att kursinnehållet varken är för basalt eller för tekniskt/akademiskt. Kunskapsuppdatering sker via en repetitionskurs vart tredje år. Utbildningen har också skräddarsyttts till olika företag, till exempel har den fokuserat på specifika djurslag. Tolv till 15 kursdeltagare per utbildningstillfälle anses lagom. Maxantal är 20-22 deltagare, minimiantal är det antal som får kursen att gå ihop ekonomiskt. En två-dagars kurs, inklusive kursmaterial, måltider under dagen och en middag, kostar £ 550. Steve Wotton sköter själv det praktiska kring AWO/PWO-kurserna, såsom annonsering, mottagande av anmälan samt bokning av övernattning och föreläsningsslokaler. Däremot registreras och bekräftas inbetalning av ekonomiansvarig på fakulteteten. Kursledarna deltar på middagen den första kvällen. Man kan då under mer informella former svara på frågor, lära känna kursdeltagarna och få en inblick i deras kunskapsnivå/behov.

Man planerar att göra denna kurs e-baserad (se Officiella veterinärer). Den största fördelen med att ha en e-baserad kurs är att man kan nå flera med utbildningen. Framför allt kan man få med de mindre slakterierna vars personal inte kan undvaras för att åka på extern utbildning. Deltagaren kan genomgå utbildningen när denne har tid. Nackdelarna är att man missar det interaktiva inslaget och möjlighet till diskussioner med andra (web-kameror har diskuterats men lär inte realiseras), att man kan logga in och sitta av tiden utan att verkligen gå igenom materialet eller att man kan låta någon annan göra utbildningen i ens namn. Då flera kursdeltagare har utländsk härkomst finns ibland tolk med på AWO/PWO-kurserna. Det kan vara svårare att hantera e-baserad utbildning då tolkning behövs. Fördelarna med e-baserad inläring anses dock större än nackdelarna.

Man planerar även att sjösätta en utbildning för Senior Animal/Poultry Welfare Officers (SAWO/SPWO), där kursdeltagaren kan fördjupa sig i specifika ämnen. Enligt nuvarande förslag ska utbildningen baseras på en generell modul kallad "Abattoir welfare assessment" + två elektiva moduler. Elektiva moduler kommer till exempel att omfatta fördjupning i olika bedövningsmetoder, samband mellan välfärd och köttkvalitet och bensvagheter hos slaktkycklingar.

En SAWO/SPWO slipper göra en kunskapsuppdatering vart tredje år. Istället uppdateras denne fortlöpande med vetenskapliga rön, ändringar i lagstiftning, med mera via e-mail. Man planerar att utforma även denna utbildning till e-format (se Officiella veterinärer).

Enligt Andy Grist ger företaget Animal Welfare Training Ltd. motsvarande utbildningar som leder till AWO/PWO och SAWO/SPWO⁹. Företaget har ett brett kursutbud med flera kompletterande utbildningar inom djurvälstånd och man anordnar även utbildningar på olika nivåer internationellt.

Figur 1. Bultpistol i genomskäring. Foto: Andy Grist.

Figur 2. Nötskalle i genomskäring med penetrerande bult. Foto: Andy Grist.

Figur 3. Drivningspaddel. Foto: Andy Grist.

Vidareutbildning i djurvälstånd för officiella veterinärer vid slakteri

Kunskapsnivån i djurvälstånd skiljer sig mycket mellan officiella veterinärer vid slakteri (official veterinarians). Steve Wotton har, tillsammans med Hall Mark Meat Hygiene och ett utbildningsföretag, KeySkill, utvecklat en e-baserad, kompletterande utbildning i djurvälstånd för officiella veterinärer på slakteri som lanseras under 2011^{10,11}. Utbildningen är frivillig och kan vara en del av veterinärens "continuing professional development".

Jämfört med AWO/PWO-kurserna är denna utbildning mer inriktad på problemlösning och omfattar 15 stycken e-moduler med 10 - 35 minuter långa förinspelade föreläsningar som ges parallellt med powerpoint-presentationer. Några av föreläsningarna finns upplagda på KeySkill:s hemsida¹². Man väljer e-föreläsningar efter utbildningsbehov och arbetsplatsförhållanden. Kursdeltagaren kan kontakta kursgivarna för handledning under utbildningens gång. Det förekommer för närvarande ingen examen eller certifiering, men det kan komma att bli aktuellt längre fram.

En telefonutfrågning har gjorts av alla heltidsanställda officiella veterinärer innan utbildningen påbörjas. De anonyma svaren har skapat en bild av den grundläggande kunskapsnivån innan utbildningen och givit en fingervisning om vilka utbildningsområden man behöver fokusera på. Svaren ska sedan jämföras med en motsvarande utfrågning ett år efter genomgången utbildning. Den efterföljande utfrågningen blir både ett pedagogiskt inlärningsmoment, men också ett instrument för att se hur mycket utbildningen ökat kunskapsnivån hos kursdeltagarna.

Man betalar ingen kursavgift för KeySkill:s utbildning, den finansieras istället av annonsörer. Föreläsaren får en andel av annonsintäkterna som intäkt¹³. Däremot utgår en årlig prenumerationsavgift för uppföljning av kurstagarens kunskapsutveckling. För att få åtkomst till föreläsningarna registrerar man sig på KeySkill:s hemsida och kan sedan logga in på respektive föreläsning. Powerpoint-presentationerna kan inte laddas ner, bland annat på grund av upphovsrättsliga skäl och för att man inte vill riskera att känsligt material sprids. Därför blir det inte aktuellt med helt öppen e-utbildning.

3.3 Spanien

Information från Dr. Antonio Velarde, Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries, Girona och Montse Bellet Reig, Departament d'Agricultura, Ramaderia i pesca, Generalitat de Catalunya, Vallfogona de Balaguer, Katalonien, Spanien.

Utbildning i djurvälstånd för slaktpersonal

Enligt spanska bestämmelser måste personal som är direkt involverad i slakt genomgå utbildning i djurvälstånd för att erhålla licens att arbeta på slakteri. Utbildningen i Katalonien omfattar en 20-timmars distanskurs i form av en on-lineversion via portalen RuralCat alternativt en skriftlig pappersversion¹⁴. Den kostar 42 €, vilket inkluderar registrering, kursmaterial och kursintyg. Deltar man i on-lineversionen får man efter registrering ett lösenord för inloggning. Pappersversionen har tagits fram som en övergångslösning då en del av målgruppen inte har tillgång till Internet.

Utbildningen i djurvälstånd omfattar tre generella undervisningsmoduler med undermoduler + en särskild modul med undermoduler beroende på vilket område som är aktuellt, i det här fallet djurvälstånd vid slakt (**bilaga 5**). Alla moduler är obligatoriska. Varje undermodul omfattar i sin tur flera avsnitt. Modulerna omfattas av djurslagen nöt, gris, får, get, häst, fjäderfä och kanin. Moduler delas in efter djurslag, således förekommer ingen uppdelning i "rött" och "vitt" kött. Modulerna och avsnitten öppnas via länk och kan inte laddas ner.

Powerpoint-presentationer eller förinspelade föreläsningar ingår inte, men det finns flera interaktiva inslag. Man klickar på symboler, ord, frågor eller små bilder, vilket ger ordförklaringar, definitioner, svar på frågor samt öppnar upp eller förstorar bilder, illustrationer och tabeller. Kortare textavsnitt matas ibland fram successivt ("berättas"). Språket är enkelt och texten pedagogisk. Varje avsnitt avslutas med ett själv-test med femton-tjugo "multiple choice" och/eller "sant eller falskt"-frågor.

Böckerna, en för de generella modulerna och en för slakt, har samma upplägg men innehåller en något mer omfattande text än det digitala materialet. Texten omfattar rutor med sammanfattningar och faktarutor. En DVD med filmsekvenser bifogas slaktutbildningsboken, oavsett utbildningsversion. Under kursens gång kan man nå handledare samt ställa frågor och diskutera med gruppen on-line. Man kan lägga upp ett foto med en beskrivning av sig själv i e-diskussionsgruppen. Deltagare i pappersversionen

har inga gruppdiskussioner. Utbildningen omfattar inga fysiska träffar eller praktiska moment.

Slutexamen, som baseras på fallbeskrivningar, görs av alla deltagare i on-line- och pappersversionen vid någon av Kataloniens 14 lantbruksskolor. Under 2009-2010 klarade 79.3 % av 29 deltagare i utbildningens on-lineversion examen medan 90.5 % av 147 deltagare som gjorde pappersversionen blev godkända¹⁵. Innehållet i utbildningen följer i stort riktlinjerna i EU:s förordning¹. Man planerar dock att anpassa nästa version av utbildningen till förordningens krav, enligt Montse Bellet Reig. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, Alimentació i Medi Natural, är det officiella organ som utfärdar licens för att få arbeta på slakteri. Det är möjligt att det kommer att utfärda kompetensbevis i djurvälstånd enligt EU-förordningen.

3.4 Brasilien

Möte med professor Mateus Paranhos de Costa, Departamento de Zootecnia, FCAV-UNESP, Jaboticabal, Brasilien, 11 03 09.

Utbildning i djurvälstånd vid slakt för personer som hanterar djur på gårdar, slakterier och under transport

Sedan 2000 erbjuder forskargruppen i Jaboticabal, ledd av professor Mateus Paranhos de Costa, Departamento de Zootecnia, FCAV-UNESP, kurser i djurhantering i samband med slakt till personer som hanterar djur på gårdar, slakterier och under transport. Det primära målet med kurserna har varit att reducera antalet blödningar på slaktkropparna. Detta arbete har varit framgångsrikt och har legitimerat det efterföljande arbetet med kompetenshöjning inom djurvälstånd. Efter att man genomfört kurser i köttkvalitet i relation till djurhantering- och välfärd påbörjades för några år sedan utvecklingen av ett stort utbildningspaket som fokuserar på djurvälstånd och bedövningskvalitet. Man beräknar att mer än 2000 kursdeltagare omfattas av denna utbildning. De senaste åren har cirka 10 kurser med 30 deltagare per kurs genomförts per år.

Mateus Paranhos de Costa tror inte på konceptet "Training of trainers" som är den modell som World Society for the Protection of Animals (WSPA) arbetar efter (se 3.6).

Forskargruppens kurser riktar sig istället direkt till de som hanterar djuren. Utbildningen har tidigare genomförts som fler-dagarskurser i form av internat med många praktiska inslag. I framtiden planerar man vidareutbildning i form av en-dagarskurser särskilt för de personer som är praktiskt ansvariga för djurhanteringen vid slakteriet.

Gruppen ansvarar själva för utvecklingen av handböcker för olika djurslag och moment, till exempel om transport av nötkreatur. Ytterligare handböcker ska tas fram. Handböckerna, som hittills fokuserat på nöt, har finansierats av branschen. Man diskuterar för tillfället med fjäderfä- och grisbranschen möjligheterna att utveckla liknande handböcker.

Man är öppen för samarbete med WSPA men känner inte till vilka planer de har för framtiden. Man är också öppen för att utveckla kursmaterial on-line men anser sig då behöva en bra samarbetspartner.

I Brasilien är det särskilda ansvaret för djurväl-färden förenat med hög status hos de djurskyddsansvariga. Denne är på samma nivå som produktionschef och kvalitetschef och direkt underställd VD och styrelseordförande. Daglig översyn av djurväl-färden görs enligt en check-lista (figur 4).

Figur 4. Djurskyddsansvarig genomför daglig översyn enligt check-lista. Foto: Anne Algers.

3.5 Chile

Möte med professor Carmen Gallo, Facultad de Ciencias Veterinarias, Universidad Austral de Chile, Valdivia, Chile, 11 03 03.

Utbildning i djurväl-färd och köttkvalitet för lantbrukare, transportörer, slaktpersonal och veterinärer

Sedan 2007 erbjuder forskargruppen i Valdivia i Chile, ledd av professor Carmen Gallo, Facultad de Ciencias Veterinarias, Universidad Austral de Chile, kurser i djurhantering och köttkvalitet till lantbrukare, transportörer, personal på slakteri och veterinärer¹⁶.

Målgruppen är primärt personer som hanterar djur och som är ansvariga för djurhanteringen på slakterier, gårdar och under transport, men en-dagskurser har också genomförts för veterinärer. Man har inte satsat på "Training of trainers"-konceptet. Mellan 20 och 25 kurser har genomförts med 10-15 kursdeltagare per tillfälle. Kurserna genomförs på slakterierna eller på gårdarna och innehåller många praktiska moment.

Gruppen i Valdivia önskar att utöka sina kursaktiviteter inom ämnet, men man vill inte lämna över ansvaret till WSPA. Ett par personer i Valdiviagruppen ska delta i fler WSPA-kurser för att kunna öka sin kompetens med målsättningen att ge fler kurser till slakterier i framtiden. Man önskar också att ta hjälp från europeiska utbildningsorganisationer och hade 1998 Bristol University i Valdivia för att ge internkurser.

Också denna grupp ansvarar själva för utvecklingen av handböcker för olika djurslag och moment, till exempel avseende transport och uppstallning av boskap och får¹⁷. Man planerar att fortsätta utveckla handböcker, samtidigt som man hoppas kunna utveckla utbildningsmaterial on-line. Ett första steg är att få WSPA:s CD-ROM-material översatt från engelska till spanska. En formell förfrågan har redan lämnats till WSPA avseende detta.

3.6 World Society for the Protection of Animals (WSPA), Brasilien

Information erhållen i samband med WSPA:s kurs i djurvälstånd vid slakt för veterinärer, Valdivia, Chile 11 03 01 – 11 03 03 samt information från Dr. Rasto Kolesar, WSPA, London, Storbritannien och Dr. Charli Lutdke, WSPA, Brasilien.

Utbildning i djurhantering och välfärd för slakteriföreståndare, veterinärer, med flera, "Training of trainers"

WSPA i Brasilien erbjuder sedan några år tillbaka ett utbildningsprogram, National Program of Humane Slaughter (STEPS)^{18, 19}. Enligt Charli Lutdke, som är en av WSPA:s fem utbildningsledare, så omfattar målgruppen slakteribranschen (bland annat veterinärer, slakteriföreståndare och -ägare samt personal inom inspektion, köttkvalitetskontroll och djurtransport), men också myndigheter (federala, delstats- och kommunala) och utbildningsanstalter (lärare och forskare inom djurvälstånd och köttkontroll). De som genomgått utbildningen ska i sin tur utbilda personal som hanterar djur i sina slakterianläggningar, så kallad "Training of trainers". Målet är att man ska anta goda hanteringsrutiner i det dagliga arbetet och genom detta förbättra djurskydd och köttkvalitet, vilket på sikt även leder till bättre ekonomiskt resultat. Utbildningsprogrammet omfattar workshops och teoretiska kurser.

WSPA anordnar lokala workshops som riktar sig till arbetsledare, slakteriföreståndare och -chefer, köttkvalitetskontrollanter och veterinärer. Längden på dessa workshops beror på storleken på slakteri och om de är federala, delstatliga eller kommunala. De innehåller teori i form av föreläsningar, inklusive powerpointpresentationer, och gruppdiskussioner samt praktiska genomgångar och övningar. Kursmaterialet omfattar tre kursböcker som vardera omfattar boskap, gris och fjäderfä och tillhörande DVD:s med filmsekvenser. Man baserar utbildningsinnehållet på den lokala arbetsplatsen. Varje workshop omfattar högst 25-30 deltagare¹⁹.

Vid utbildning på större federala slakterier så vistas kursdeltagarna på den lokala slakterianläggningen dagen före den teoretiska utbildningsdelen. Enligt Rasto Kolesar

observerar man och filmar rutinerna kring avlastning, djurhantering och slakt. Man dokumenterar även hanteringen av slaktkroppar samt köttkvalitet, skador och andra patologiska fynd associerade till djurhantering och välfärd, till exempel blödningar, PSE (Pale, Soft and Exudative) och DFD (Dark, Firm and Dry). På eftermiddagen redigeras bildmaterialet och kursen justeras efter de lokala förhållandena på slakteriet där utbildningen äger rum.

De följande två dagarna omfattar både teoretisk och praktisk utbildning vid slakteriet. Utbildningspassen är flexibla och skiftar från klassrum till utrymmen för avlastning, uppställning, drivgångar, bedövning och avblodning. Man går vanligtvis igenom hela processen på slakteriet från ankomst till slakt samt förklarar felaktigheter som observerats dagen innan och som leder till försämrade djurvälfärd och köttkvalitet.

WSPA Brasilien ger även kompletterande tre-dagars teoretiska kurser för bland annat veterinärer och lärare inom djurvälfärd, hantering och köttkvalitet i Brasilien och andra sydamerikanska länder, till exempel i Chile (figur 5). Utbildningen är baserad på interaktiva föreläsningar som omfattar powerpoint-presentationer, videosekvenser med olika scenarion och gruppdiskussioner. Kursmaterialet består av WSPA:s handböcker och DVD:s (bilaga 6).

Charli Ludtke anser att det nuvarande kursmaterialet fungerar bra, men för att nå ut till alla slakterianläggningar i Brasilien så planerar man att göra utbildningen e-baserad.

WSPA Brasilien har börjat anpassa de teoretiska delarna av utbildningen till bestämmelserna i EU-förordningen och Världsoorganisationen för djurhälsa:s (OIE) riktlinjer. Som "tredje land" behöver Brasilien och andra sydamerikanska länder, med beaktande av OIE:s riktlinjer, uppfylla EU-förordningens bestämmelser för att kunna exportera livsmedel till EU^{1, 20}.

Figur 5. WSPA STEPS-Chile: Juliana Agrade Vilela (WSPA), Carmen Gallo, Charli Ludtke (WSPA) och José Rodolfo Panim Ciocca (WSPA). Foto: Anne Algers.

3.7 Danmark (Pälsdjur)

Information från Dr. Anne Sofie Grove, Center for Dyresundhed, Dyrevelfærd og Omsætning, Fødevarestyrelsen, Søborg, Danmark samt Arbejdsgruppe til udarbejdelse af initiativer til øget kontrol af dyresundhed og dyrevelfærd hos pelsdyravlere 2010.

Utbildning av minkfarmare för att förbättra djurhälsa och välfärd

En arbetsgrupp med representanter från branschen, universitet, myndigheter och veterinär expertis rekommenderar i en arbetsrapport att alla minkuppfödare ska genomgå obligatorisk utbildning för att förbättra minkarnas hälsa och välfärd²¹. Enligt Anne Sofie Grove är ett sådant nationellt utbildningskoncept under utveckling. För att utbildningen ska bli obligatorisk krävs en del lagändringar, vilket förväntas bli klara under 2011. Tills dess är utbildningen frivillig.

Arbetsgruppen rekommenderar att alla nya minkuppfödare måste gå en fyra dagar lång teoretisk och praktisk utbildning för att erhålla en licens för minkuppfödning. Utbildningen bör innehålla följande moment: 1) Lagstiftning och offentlig kontroll av pälsdjursuppfödning, 2) Hälsorådgivningsavtal, 3) Minkens biologi och årscykel, 4) Tolkning och tillämpning av minkens beteende och 5) Läkemedelshantering. För redan etablerade minkuppfödare kommer det krävas en en-dagarsutbildning med fokus på den senaste utvecklingen inom minkhälsa och välfärd samt en praktisk genomgång av olika utbildningsmoment under ett besök av rådgivnings-veterinär. För upprätthållande av licensen ska uppföljande utbildning göras vart tredje år. Etablerade minkuppfödare kan istället välja att gå fyra-dagarsutbildningen för nya minkuppfödare.

Ett utbildningsavsnitt kommer att omfatta avlivning. Det innehåller bland annat genomgång av bestämmelser kring avlivning av djur i allmänhet och mink i synnerhet, krav på konstruktion och användning av avlivningsboxar, inköp och förvaring av koldioxid samt avlivningsprocessen.

Vidare inkluderar utbildningen en översyn av lämpliga och effektiva metoder för avlivning i samband med pälsning och vid individuell avlivning av sjuka eller skadade minkar. Man går igenom säker användning av koldioxid och kolmonoxid.

Den nationella utbildningen ska, när det gäller djurvälfärd i samband med avlivning, samordnas med EU-förordningen när den tillämpas från och med 2013^{1, 21}. Det är oklart hur det ska gå till, bland annat eftersom utbildningsplanen kan få en annan slutgiltig utformning än de som rekommenderas i rapporten, enligt Anne-Sofie Grove.

Den slutgiltiga utformningen av utbildningen ska godkännas av Fødevarestyrelsen (motsvarar Livsmedelsverket). Utbildningen får genomföras av Dansk Pelsdyravlerforening, veterinärer eller annat utbildningsorgan med den Jordbrugsvidenskabelige Fakultet, Aarhus Universitet, som garant för det vetenskapliga innehållet²¹.

3.8 Sammanfattning omvärldsanalys

De studerade europeiska ländernas utbildningar i djurvälstånd för personal som hanterar djur vid slakt är för närvarande inte kompatibla med kraven i EU-förordningen, men man arbetar med att uppnå detta. Detsamma gäller WSPA:s utbildning i Sydamerika, där det kommer ställas liknande krav för export till EU¹. Däremot har man i Storbritannien tagit fram en utbildning (AWO/PWO) som motsvarar EU-förordningens kompetenskrav för djurskyddsansvariga. Baserat på kontaktinformationen så är det tveksamt om man än så länge tagit ett helhetsgrepp om utbildningssituationen, det vill säga för alla djurslag och målgrupper, såsom nu görs i Sverige.

Alla de kontaktade ländernas utbildningar i djurvälstånd vid slakt pekar på sambandet mellan djurhantering, välfärd, köttkvalitet och ekonomiska konsekvenser, vilket också konstateras i ett flertal vetenskapliga studier^{22, 23}. I till exempel Brasilien var det djurhanterings påverkan på köttkvaliteten som legitimerade utbildningen inom djurvälstånd. Man anser att bra köttkvalitet är ett viktigt incitament för att förbättra djurvälstånden, något som bör poängteras även i det svenska utbildningskonceptet.

Djurskyddsansvarig är en position som har hög status i Chile och Brasilien. I Storbritannien är utbildningen till djurskyddsansvariga populär. Att ha en djurskyddsansvarig, vilket kommer att bli obligatoriskt för större slakterier i den nya EU-förordningen, borgar inte bara för ett bra djurskydd. Det kan också höja förtroendet för svensk animalieproduktion hos konsumenterna. Liksom i andra länder bör utbildningen i Sverige leda till att djurskyddsansvariga får en hög status även i Sverige. Djurskyddsansvariga bör, precis som i Storbritannien, få en fördjupad teoretisk utbildning med en tydlig översikt över alla moment som påverkar djurvälstånden samt träning i att genomföra daglig granskning.

Konceptet att utbilda någon eller några personer som sedan ska utbilda vidare på en arbetsplats, motsvarande WSPA:s koncept "Training of trainers", anses inte fungera tillfredställande enligt forskargrupperna i Brasilien och Chile. Man riskerar att tappa för mycket i kvalitet om utbildningen av till exempel personal som hanterar djur vid slakt enbart utförs i andra hand av veterinär, slakteriföreståndare eller djurskyddsansvarig. Direkt utbildning av slaktpersonal sker nu både i Brasilien och i Chile, men av praktiska skäl når inte utbildningen alla. Lättillgänglig, e-baserad utbildning är den bästa metoden för att nå ut till så många slakterianställda som möjligt, enligt Andy Grist i Storbritannien och Charli Ludtke, WSPA Brasilien. Detta talar för att den svenska utbildningen till stor del bör baseras på e-utbildning.

Erfarenheterna från Storbritannien och Sydamerika visar dock att de fysiska träffarna, inklusive de praktiska momenten, är viktiga. Direkta diskussioner mellan kursledare och -deltagare liksom praktiska övningar är viktiga ur inlärningssynpunkt. Möten med kollegor från andra arbetsplatser kan stimulera till bildandet av inofficiella nätverk där tankar och

idéer kan utbytas. Detta utbyte är extra viktigt för djurskyddsansvariga då de har ett särskilt ansvar för djurvälståndet på slakterierna.

Olika moment och hjälpmedel i utbildningarna, såsom förinspelade föreläsningar, powerpoint-presentationer, filmsekvenser, fallscenarion, gruppdiskussioner, interaktiva e-moduler, kursböcker, DVD:s, "själv-tester", elektroniska svarsdosor, praktiska genomgångar och övningar används i de studerade länderna. Mångfalden av de pedagogiska metoderna och redskapen i andra länder bör tas tillvara då det svenska utbildningskonceptet utvecklas.

I Sydamerika har handböcker tagits fram i respektive land. Detta kunde ha samordnats för att spara tid och pengar samt öka kvaliteten på materialet. När bestämmelserna nu harmoniseras inom EU borde det vara en fördel för länderna inom gemenskapen att dra nytta av varandras utbildningsmaterial, även inför kommande uppdateringar. Detta görs enklast med e-baserat material. Forskargrupperna i Sydamerika vill framställa mer digitalt utbildningsmaterial. Sveriges omfattande utbildningskoncept skulle kunna användas i samarbete med både länder inom och utanför EU. Det kräver dock att materialet blir mer lättillgängligt än vad det är för närvarande, då man både i Storbritannien och i Spanien har lösenordskyddat sitt material. Vi föreslår att utbildningsmaterialet i Sverige ska utvecklas som öppna resurser och kompletteras med handböcker.

Kontakterna i Storbritannien och Spanien använder sig av olika sätt för att finansiera den e-baserade utbildningen. I Storbritannien har man, via samarbete med ett kommersiellt utbildningsföretag, annonsörer som finansierare. I Spanien använder man sig av en mer traditionell kursavgift. Det anses alltför riskabelt att låta annonserings-villighet vara en ekonomisk garant för ett stor, systematisk utbildning i Sverige. Däremot bör man i utvecklingen av utbildningen tänka på hur utbildningskostnader kan täckas samtidigt som utbildningsmaterialet blir så lättillgängligt som möjligt. Ett sätt är att ta betalt för kurser som inkluderar handledning och utfärdande av kompetensbevis. I Storbritannien har man kursavgifter för de fysiska träffarna medan WSPA finansierar dessa i Sydamerika. I Spanien har man inga fysiska träffar. Vi finner det naturligt att näringen betalar en kursavgift som finansierar de fysiska träffarna.

Utbildning för erhållande av slaktlicens är för närvarande intern i Storbritannien och extern i Spanien, medan utbildning för minkuppfödningens licens i Danmark föreslås kunna ske både internt och externt. Andy Grist anser att nuvarande internutbildning och utfärdande av licens till slaktpersonal i Storbritannien är olycklig då det genomförs av den officiella veterinären på samma arbetsplats. Slaktpersonal kan hamna i beroendeställning till veterinären som utfärdat licensen, medan veterinären å andra sidan kan få svårt att anmäla en felhantering som denne själv utbildat en slaktanställd att undvika. Utbildningsnivån är dessutom ojämn. Detta kan undvikas med ett brett, enhetligt utbildningskoncept i Sverige som baseras främst på extern och certifierad utbildning.

I Storbritannien (djurskyddsansvarig) och Spanien, (slaktpersonal), WSPA Brasilien (Training for trainers) omfattar utbildningen bland annat följande utbildningsområden: Biologiska principer, djurvälstånd, djurhantering, bedövning, avlivning, lagstiftning, konsekvenser och religiös slakt. Projektgruppen föreslår att dessa utbildningsområden utgör grunden även för den svenska utbildningen. Vi anser dock att den behöver kompletteras med ytterligare utbildningsområden.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera skillnader mellan de internationella koncepten för utbildning i djurvälstånd vid slakt och avlivning. De olika utbildningsstrategierna i analysen bör kunna bidra till utvecklingen av den svenska utbildningen.

4. Behovsanalys

4.1 Nuvarande situation i Sverige

Djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning omfattas av bestämmelserna i Jordbruksverkets föreskrifter SJVFS 2007:77, saknummer L22²⁴. Under andra kapitlet, 1 §, föreskrivs att "Personer som hanterar djur i samband med slakt eller annan avlivning ska ha goda kunskaper om djurskydd och tillräckliga färdigheter för att kunna bestämmelserna i dessa föreskrifter. De ska även ha kunskaper och praktiska färdigheter i praktisk djurhantering". Omfattningen av utbildning i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning i Sverige varierar, såväl mellan som inom olika branscher.

4.1.1 Slakt och annan avlivning av hov- och klövdjur

Jordbruksdepartementet krävde 2001 en höjning av kompetensnivån i djurhantering på slakterierna. Som följd av detta så utvecklade Meny ett omfattande kurspaket i djurhantering vid slakt för flera slakterier. Meny är ett konsortium som bidrar till att höja kompetensen och konkurrenskraften hos svenska livsmedelsföretag genom att med olika verktyg föra samman industri och akademi. Bakom Meny står SLU, Institutet för Livsmedel och Bioteknik - SIK, Lunds Universitet, Umeå Universitet och Linnéuniversitetet. Verktygen som Meny använder är web-baserad utbildning, Meny-cirklar, mentorskaps-program och studenter i småföretag (SiS)². Kött- och charkföretagen (KCF) var beställare av utbildningen och har följt kompetenssatsningen sedan dess.

Det initiala kurspaketet var en så kallad Meny-cirkel som bestod av sex heldagsmöten för ansvariga för djurhantering på 11 slakterier. Kursmaterialet bestod dels av en CD-ROM med material om hantering av svin på slaktdagen och dels av fem förinspelade 25-minuter långa föreläsningar om Köttkvalitet, Djuretik, Lagstiftning, Kod 42 och Bedövning av djur före slakt. Videoföreläsningarna fanns dels digitalt (lösenordsskyddade) och dels i VHS-format. Till varje föreläsning fanns diskussionsfrågor som användes på varje slakteri i samband med att den anställda tog del av materialet. Svar och följdfrågor skickades via SLU till ämnesexperten så att vederbörande kunde förbereda sig inför den efterföljande träffen. Föreläsaren kunde då ha en djupare diskussion med kursdeltagarna som utgick från deras egna frågeställningar.

Dessutom inkluderade kurspaketet att cirkelledaren besökte varje slakterianläggning där lokala förutsättningar och problem diskuterades med hela personalen.

Varje möte började med en presentation av de djurväl-färdsproblem och -förbättringar som respektive slakteri jobbat med sedan föregående möte samt praktiskt arbete, inklusive utvecklingen av loggböcker för varje slakteri (tre möten) och genomgång av hela levandedjurshanteringen på specifikt slakteri (tre möten). Eftermiddagarna ägnades åt föreläsningar. Dels var de fem ämnesexperterna närvarande under 1,5 timme och dels kunde kursdeltagarna beställa vilket fokus nästkommande möte skulle ha. Cirkelledaren hade då i uppgift att bjuda in lämplig föreläsare från universitet och myndigheter.

Den första Meny-cirkeln avslutades med ett teoretiskt och ett praktiskt prov. Det teoretiska provet var av modellen "multiple choice" och inkluderade samtliga ämnen som tagits upp i kursen. Det praktiska provet genomfördes på respektive slakteri, där den djurskyddsansvarige bedömde de anställda i ett antal moment. Både det praktiska och det teoretiska provet togs fram och rättades av cirkelledaren. Totalt genomförde 160 personer proven och diplom skickades ut.

Under slutet av samma år efterfrågades en förlängning av utbildningen. En kurs som omfattade två heldagsträffar per år togs fram. Träffarna var helt finansierade av kursdeltagarna och genomfördes på slakterierna enligt ett rullande schema. Förmiddagen ägnades åt visning av levandedjurshanteringen och muntlig presentation av djurskyddsproblem och lösningar enligt tidigare modell. Eftermiddagarna ägnades åt föreläsningar och diskussioner med deltagande av ett stort antal experter. En studieresa till slakteri i Danmark genomfördes. Den förlängda utbildningen avslutades i slutet av 2005.

Efter att kompetenshöjning efterfrågats på nytt, så valde Meny att 2009 erbjuda slakterierna ett paket som bestod av en heldagskurs för arbetsledarna och ett kurstillfälle per slakteri för samtliga anställda som hanterar levande djur samt en årlig uppföljningsträff.

Heldagskursen för arbetsledare bestod av gemensam genomgång av uppdaterade och nyproducerade förinspelade e-föreläsningar samt en interaktiv föreläsning baserad på e-föreläsningarna och filmsekvenser. Arbetsledarna tog med sig utbildningsmaterialet tillbaka till respektive slakteri för att i sin tur genomföra internutbildning av slaktpersonal. Varje slakteri besöktes dessutom av kursledaren för en praktisk genomgång av viktiga djurskyddsområden. Kursen avslutades med ett prov som genomfördes on-line. 102 kursdeltagare har genomfört utbildningen och mottagit diplom.

Våren 2010 hölls den första årliga uppföljningsträffen på ett av de deltagande slakterierna. Intrycken från kursen diskuterades och man gick igenom ny lagstiftning och förändringar på slakteriet.

Under 2009 genomfördes på beställning av KCF en test-kurs i hantering av bedövnings- och skjutvapen. Denna kurs byggde också på Meny-cirkel-modellen och inkluderade sex fysiska

träffar i Linköping. Fyra av de sex kursdagarna ägde rum i slakteriets sanitetsslakt, där slakt av storboskap och häst i långsamt tempo studerades. Dessutom övades vapenhantering, vapenvård samt kontroll av bedövnings- och avlivningskvalitet. Två träffar var förlagda till skjutbana där hantering och vapenvård av kulvapen övades. I kursen deltog förutom slaktpersonal även djurambulansförare. En skriftlig tentamen avhölls. Kursen var dock mycket resurskrävande eftersom enbart få deltagare kan hanteras per kurs och stor arbetsskaderisk föreligger (A. Algers, pers. medd.).

Som en följd av Jordbruksdepartementets krav på kompetenshöjning av slaktpersonal valde Scan att satsa på internutbildning. Utbildningen genomförs sedan 2001 och består av en en-dagars kurs som täcker följande ämnesområden: Djurs beteende, biologiska principer, lagstiftning, bedövnings- och avlivningsteknik och egenkontroll och interna regelverk. Föreläsningar och diskussioner avslutas med ett kunskapstest på vilket det krävs 85 % korrekta svar för godkänt resultat. Då den teoretiska utbildningen blivit godkänd följer tre månaders arbete under uppsikt av en stallförman innan ett intern-certifikat kan erhållas och därmed möjligheten att arbeta på egen hand. Kunskapskontroll av godkänd slaktpersonal görs årligen. I samband med att nyanställda går utbildningen så kombineras utbildningen ofta med repetition för övrig personal. Extern expertis har genomfört enstaka utbildningar i bedövnings-/avlivningsteknik och -kontroll. Arbetssätt och hantering i stallen granskas årligen vid intern revision eller då etisk revision utförs.

Varje slakteri har en djuromsorgsansvarig, men denna genomgår inte någon speciell utbildning utöver den som slaktpersonal går. Man vill försäkra sig om att utbildningen för slaktpersonal och djurskyddsansvarig anpassas till bestämmelserna i EU-förordningen och vill på sikt vill införa någon typ av externutbildning i djurvälstånd (A. Lundell, pers. medd.).

4.1.2 Slakt och annan avlivning av fjäderfä

Svensk Fågel utbildar slaktpersonal i djurhantering enligt L22 vartannat år²⁴. En sådan en-dagarskurs omfattade 2009 föreläsningar och gruppövningar i följande ämnen: Sammanställning över genomförda revisioner, egenkontroll avseende skador och kontrollpunkter, slakt och slaktningsprocedur inklusive utbildningsrutiner, transport samt lastning och uppfödare. Beroende på djurskyddsstatistik och förhållande vid respektive slakteri genomförs även årliga utbildningsdagar där specifika områden, till exempel lastningsproblem, lyfts fram.

Man utbildar även kycklingproducenter, lastare och transportörer enligt rådets direktiv 2007/43/EG om fastställande av minimiregler för skydd av kycklingar avsedd för matfågel²⁵. Utbildningen genomförs årligen sex till åtta gånger som en-dagarskurser i form av föreläsningar och gruppdiskussioner. Fokus ligger framförallt på välfärds- och smittskyddsaspekter inom slaktkycklinguppfödningen. Fysiologi, beteende och stress behandlas, liksom praktiska aspekter av varsam hantering av kycklingar, förebyggande

smittskyddsåtgärder samt lagstiftning och branschkrav. Akutvård av kycklingar, nödslakt och avlivning demonstreras. (P. Gustafsson, pers. medd.).

Svenska Ägg ger inte några utbildningar i slakt och avlivning av värphöns inom ramen för sitt djuruomsorgsprogram. Producenterna hänvisas till Jordbruksverkets informationsbroschyr om avlivning av fjäderfä, vilken omfattar både avlivning av hela värphönsflockar (koldioxid) och individuella fåglar²⁶ (A. Hermansson, pers. medd.).

Vid Svenskt Fågelkött (Håkanstorp) slaktas värphöns och broilermödrar. Personalen som hanterar djur i samband med slaktprocessen genomgår ingen formell utbildning i djurhantering och välfärd. Istället får den nyanställda muntliga genomgångar inför varje arbetsmoment, till exempel hantering, bedövning, avlivning och kontroll av detta, reservmetoder, genomgång av utrustningen samt hur stress kan undvikas vid djurhanteringen. Den nyanställda får gå bredvid en arbetsledare under några dagar. Skriftliga instruktioner finns tillgängliga. Internkontroll av bland annat djurhanteringen utförs regelbundet (T. Carlsson, pers. medd.).

4.1.3 Slakt och annan avlivning av ren

Renslakterier slaktar enbart ren, inga andra djurslag. Formell utbildning av slaktpersonal som hanterar ren förekommer inte, enligt Dr. Eva Wiklund, Svenska Samernas Riksförbund (SSR), Projekt Renlycka. Nyanställda lär djurhantering av slaktpersonal på plats. Vissa renslakterier utvecklar egna lösningar som leder till ökad djurvälfärd. Till exempel använder ett slakteri i Idre inhägnade betesmarker med naturligt bete i väntan på slakt. Djuren får naturligt foder och vistas i mindre stressande miljö. Konkurrensen mellan renslakterierna är stor på grund av brist på ren. Därför kan ren transporteras till den ur ekonomisk synpunkt mest fördelaktiga slakteriet, vilket kan innebära onödigt långa transporter.

Renägare har ingen utbildning i djurhantering och välfärd vid slakt och avlivning. Äldre generationers renägare ser med oro på kunskapsbristen hos den yngre generationen. Stress kan i vissa sammanhang ge försämrade köttkvalitet hos ren²⁷. Utbildning kring sambanden mellan djurhantering, stress och köttkvalitet förekom tidigare i form av seminarier i samarbete mellan SLU och SSR, men sådana aktiviteter har inte ägt rum på över 10 år. Under de senaste sex åren har Eva Wiklund undervisat i ämnet på rennäringens utbildningen vid Samisk Högskola i Kautokeino (tre tillfällen) respektive Samernas Utbildningscentrum i Jokkmokk (ett tillfälle). Det är oklart hur mycket som tas upp gällande djurhantering vid slakt i de gymnasieutbildningar i rennäring som finns i Sverige, Norge och Finland.

Det förekommer också en viss okunskap om lagstiftningen bland renägare. Till exempel upptäcktes det i samband med en diskussion i medierna i slutet av 2010 att det var flera renägare som inte visste att nackstick varit förbjudet, även för husbehovsslakt, sedan 2001.

Rennäringen bör vara intresserad av det kommande utbildningskonceptet i djurvälfärd vid slakt och avlivning (E. Wiklund, pers. medd.). Det är dock oklart hur ren omfattas av EU-

förordningens krav på djurskyddsansvarig eftersom djurslaget, enligt artikel 17, inte definieras i däggdjursenheter (K. Scherling, pers. medd.)¹. Jordbruksverket kommer att ta ställning till detta.

4.1.4 Avlivning av pälsdjur

Enligt Sveriges Pälsdjursuppfödare Riksförbund finns ingen formell utbildning avseende djurvälstånd vid avlivning i samband med pälsning eller avlivning av enstaka djur. All avlivning sker på farmen av uppfödaren eller anställd personal. De flesta uppfödare har lärt sig avlivningsteknik genom att skaffa egen erfarenhet. De som nyanställs lär sig av personal på plats. Riksförbundet går regelbundet ut med rekommendationer till uppfödare om vikten av korrekt avlivning av enstaka djur. I samband med att ny avlivningsutrustning installeras så får personal som hanterar djuren en teknisk utbildning av utrustningen. Avlivning har inte uppmärksamats speciellt i det minkomsorgsprogram som tagits fram i samarbete med SLU och Statens Veterinärmedicinska Anstalt²⁸. Pälsdjursnäringen planerar att inkludera utbildning och kompetensbevis i sitt djuromsorgsprogram då nya EU-förordningen börjar tillämpas (J. Martinsson, pers. medd.).

4.1.5 Andra målgrupper och djurslag

Under förstudien har projektgruppen identifierat grupper som är involverade i slakt eller annan avlivning utan att omfattas av EU-förordningens krav på utbildning och kompetensbevis, men för vilka förordningen ställer krav på lämplig kompetensnivå. Det omfattar till exempel personer som utför viss slakt för privatkonsumtion och personal som avlivar pälsdjur under ansvarigs överseende. Dessutom har vi under förstudien konstaterat att det finns behov av och/eller intresse för grundläggande eller kompletterande utbildning hos flera andra grupper. Det gäller, i olika omfattning, så vitt skilda grupper som husdjursproducenter, ägare till hägnat vilt, djurtransportörer, Lantbrukstjänst, djurambulanspersonal, djurskyddshandläggare, rådgivare, praktiserande veterinärer, officiella veterinärer och assistenter vid slakteri, personal vid husdjurs- och lantbruksskolor (naturbruksgymnasier), viltrehabiliterare och jägare.

4.1.6 Konklusion

Baserat på inhämtad information så anser projektgruppen att utbildningen i djurvälstånd i nuvarande form och omfattning anses otillräcklig för erhållande av det kompetensbevis som blir obligatoriskt för slaktpersonal och personal som övervakar avlivning av pälsdjur¹.

Vidare anser vi att en anpassning till EU-förordningens utbildningsriktlinjer även för sådana målgrupper som inte omfattas av kravet på utbildning och kompetensbevis eller förordningens krav på lämplig kompetens innebär en god möjlighet att få till stånd en bred utbildning och därmed generell förbättring av djurvälstånden. Det skulle innebära stora samordningsvinster om en sådan utbildning omfattar många målgrupper i ett tidigt skede.

Projektgruppen har i ett brev till Eva Eriksson, utredare av djurskyddslagen, beskrivit behovet och intresset för utbildningen och föreslagit att det införs ett kompetenskrav för fler målgrupper än de som idag omfattas av EU-förordningen (bilaga 7).

4.2 Utbildning enligt EU-förordningen

4.2.1 Utbildning och lagstiftning

Från och med 2013 gäller i EU-förordningen istället för de nationella bestämmelserna i L22, utom i de fall där Sverige väljer att ha kvar strängare regler^{1, 24}. Mildare regler kan man inte välja att ha kvar. Det är ännu oklart vilka strängare regler från L22 som Jordbruksverket bestämmer att Sverige ska behålla och vilka som kommer att tas bort och där man alltså lägger sig på EU-nivå.

Den som får ett kompetensbevis i Sverige ska känna till och kunna följa de bestämmelser som gäller i Sverige från och med 2013, det vill säga både EU-förordningen och, i förekommande fall, strängare svenska lagstiftning. Projektgruppen anser att det är viktigt att det så snart som möjligt klargörs om, och i så fall vilka, strängare nationella regler som kan bli aktuella för utfärdande av kompetensbevis.

Enligt EU-förordningen får ett land införa strängare nationella bestämmelser även efter 1 januari 2013 när det gäller avlivning av djur som sker utanför ett slakteri, slakt av hägnat vilt och renar samt religiös slakt¹.

4.2.2 Utbildningsansvar

En behörig myndighet, i det här fallet Jordbruksverket, ska enligt EU-förordningen ansvara för att det finns utbildning för personal som deltar i slakt och avlivning. Myndigheten kan delegera anordnandet av utbildningen till ett separat organ eller enhet¹.

4.2.3 Omfattning

4.2.3.1 Målgrupper i utbildningen

Vi har identifierat ett antal målgrupper, det vill säga yrkes- eller intressegrupper, som kan komma i fråga för en utbildning i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning.

För slakteripersonal (slaktpersonal och djurskyddsansvarig) och personal som övervakar avlivning av pälsdjur blir utbildningen och kompetensbeviset obligatoriskt¹. Utbildningen ska i första hand rikta sig till dessa målgrupper.

Med tanke på EU-förordningens krav på lämplig kompetensnivå vid avlivning bör man även se över nuvarande utbildningsbehov hos grupper där kompetensbevis inte är obligatoriskt, till exempel personal som avlivar pälsdjur under ansvarigs overseende, personer som utför privatslakt av andra djur än fjäderfä och kaniner för egen konsumtion, kommersiell gårdsslakt av fjäderfä och kaniner i små kvantiteter samt avlivning av daggamla

tuppsycklingar på kläckerier^{1, 4, 24}. I andra hand bör sådana målgrupper omfattas av utbildningen.

I tredje hand bör grupper som håller och hanterar djur utan att omfattas av EU-förordningen eller dess krav på lämplig kompetensnivå erbjudas grundläggande eller kompletterande utbildning enligt projektgruppens koncept (se 2.2)¹. Dit hör personer som slaktar fjäderfä och kaniner för privat konsumtion samt yrkes- och intressegrupper som kan ställas inför akuta avlivningssituationer vid skada och sjukdom, såsom djurhållare och dess personal, Lantbrukstjänst, djurambulanser, djurtransportörer, djurskyddshandläggare, rådgivare, avbytartjänst, veterinärer, polis, brandkår, tågpersonal, personal vid naturbruksskolor, jägare och viltrehabiliterare. Inom dessa grupper förekommer idag intern och extern utbildning i olika omfattning.

Enligt kraven i L22 ska personer som slaktar eller utför annan avlivning av djur (jakt och avlivning i samband med jakt samt djur som används i vetenskapliga experiment regleras i annan lagstiftning) ha goda kunskaper i djurskydd, tillräckliga färdigheter för att kunna följa bestämmelserna i L22 samt ha kunskaper och färdigheter i praktisk djurhållning. Utbildningskrav som ger sådana kunskaper finns för personal vid företag och organisationer som utför slakt eller annan avlivning²⁴. Eftersom Sverige kan välja att behålla striktare bestämmelser i L22 som var i kraft vid EU-förordningens ikraftträdande och L22 även inkluderar djurslag som inte omfattas av förordningen, bör möjligheten att generellt höja djurvälståndet via grundläggande eller kompletterande utbildning av flera målgrupper övervägas då utbildningsprioriteringen fastställs^{1, 24}.

Lantbrukstjänsts entreprenörer kan utföra slakt, även om det inte är vanligt förekommande idag. Däremot utför de rutinmässigt avlivning av icke-akut sjuka djur. Jordbruksverket kommer att avgöra om några delar av Lantbrukstjänsts verksamhet kan komma att omfattas av utbildningskrav och kompetensbevis enligt EU-förordningen¹.

I EU-förordningen är kompetensbevis obligatoriskt för personal som utför kommersiell gårdsslakt av fjäderfä respektive kaniner om verksamheten omfattar mer än 10 000 djur per år, men inte om det rör sig om mindre kvantiteter. Om det slaktas mer än 10 000 fjäderfä eller kaniner ska verksamheten ske vid ett av Livsmedelsverket godkänt slakteri, vare sig verksamheten sker på gården eller någon annanstans. Därför hamnar den gruppen under Slakteripersonal. Det finns inget godkänt slakteri för hardjur i Sverige idag (K. Scherling, pers. medd.). Därför får de delar i modulen för kaniner som omfattar slakteripersonal och offentlig veterinär/assistent för närvarande anses vara hypotetiska.

4.2.3.2 Djurslag i utbildningen

Projektgruppen har valt ut följande djurslag som kan användas i produktion att ingå i utbildningen: Nöt, får och get (samma grupp), gris, häst, fjäderfä (hönsfågel, anka, gås och kalkon), ren, hägnat vilt (inklusive struts), kanin, pälsdjur (mink och chinchilla).

Hägnat vilt, det vill säga strutsfåglar och hägnade landlevande däggdjur, definieras i bilaga I till Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung²⁹, vilket det också hänvisas till i EU-förordningen 1099/2009¹. Frilevande vilt definieras också i samma bilaga, vilket innebär att landlevande däggdjur i hägn, inklusive hjort, under vissa förutsättningar kan betraktas som frilevande vilt och därmed inte behöver slaktas på slakteri. Inför den fortsatta planeringen av utbildningskonceptet bör Jordbruksverket ta ställning till definitionen av hägnat respektive frilevande vilt i förhållande till kompetenskraven i 1099/2009 (K. Scherling, pers. medd.).

Välfärdsaspekten vid uppfödning av vilda fåglar har nyligen uppmärksammats i samband med Jordbruksverkets remiss och bör finnas i åtanke inför det fortsatta utvecklingsarbetet³⁰.

Rekommendationer för avlivning av odlad fisk ingår inte i EU-förordningen (punkt 6)¹. Personer som sysslar med avlivning av fisk omfattas därför inte av förstudien. När frågan aktualiseras bör utbildning till denna målgrupp utvecklas.

Det finns behov av utbildning av zoofackhandel och reptilfodergrossister när det gäller avlivning av gnagare, reptiler och småfågel (H. Larsson, pers. medd.) Dessa målgrupper och djurslag ingår av naturliga skäl inte i förstudien, men man bör man överväga att på sikt inkludera även dessa grupper i utbildningskonceptet.

4.2.3.3 Ämnesinnehåll i utbildningen

Projektgruppen föreslår att följande utbildningsområden ingår i utbildningskonceptet för aktuella djurslag: Biologiska principer, Hantering, Lagstiftning, Bedövning, Vapen användning, Avlivning, Kvalitet, Konsekvenser, Religiös slakt, Ekologisk slakt, Besättningsavlivning, Djurägarkontakt samt Slakt/avlivning ur ett internationellt perspektiv. Varje ämnesområde innehåller olika ämnesavsnitt (bilaga 8-17).

I bilaga IV, EU-förordningen, listas vilka ämnen som ska ingå i kompetensprovet¹. Det finns inga krav om kunskaper i konsekvenser av dålig djurhantering, som till exempel försämrade köttkvalitet, eller i hur man genomför kvalitetsuppföljning, till exempel egenkontroll. Projektgruppen tycker dock att dessa moment ska ingå i utbildningen för erhållande av kompetensbevis, då det är viktigt att framhålla god djurvälstånd som ett incitament till bra kvalitet och önskvärda resultat.

Enligt samma bilaga ska det ingå utbildning om religiös slakt utan bedövning för erhållande av kompetensbevis, vilket inte är tillåtet i Sverige^{1, 24}. Vi menar att religiös slakt utan bedövning bör vara en obligatorisk modul för nöt, små idisslare och fjäderfä för att visa slaktpersonal en av svenskt köttproduktions fördelar jämfört med utländsk.

4.2.4 Utbildningsmetoder

4.2.4.1 Open Educational Resources och utbildning i djurvelfärd

Open Educational Resources (OER) är digitaliserat utbildningsmaterial som erbjuds fritt och öppet för lärare, studenter och andra kunskapsökande att använda och återanvända till undervisning, lärande och forskning. Termen började användas 2002 och inkluderar utbildningsmaterial: hela kurser, kursmaterial, modulinnehåll, fakta-samlingar och tidskrifter, verktyg: programvaror för att stödja utveckling, användning, återanvändning, sökande och organisation av utbildningsinnehåll och etablerandet av on-line grupper samt resurser för att främja öppen publicering av material³¹.

Utbildningsmaterial ses ofta som immateriella rättigheter. Fler och fler institutioner och individer delar dock digitalt utbildningsmaterial öppet och fritt på Internet³². Det finns många fördelar med öppen och fri utbildning enligt OER. Det ger lärare alternativ och ökar konkurrensen mellan leverantörer av undervisning och utbildning. Från en mer individuell synvinkel så leder öppen utbildning till ökad publicitet, bättre anseende och nöjet att dela med sig av sin kunskap. Det innebär också snabbare och bredare spridning av utbildningsinnehållet. Vidare kan innehållet kvalitetssäkras enligt vetenskapliga standarder. Dessutom kan OER öka motivation hos en del studenter eftersom de, med sitt deltagande i utbildningen, bidrar till utveckling av de e-baserade utbildningsresurserna. Detta gör inlärningen mer givande och kommer att på sikt öka mängden av tillgängligt utbildningsmaterial³³.

Utbildning i djurvelfärd är väl lämpad som e-baserad utbildning eftersom video, ljud och bilder är medium som kan innehålla en stor mängd information om djurens situation. Djur kan till exempel uttrycka olika grader av stress och välbefinnande genom sitt beteende och sina läten³³. Filmsekvenser kan användas för att tydligare än i en text illustrera hantering och hållning av djur i olika situationer, till exempel vid slakt. Att göra utbildning i djurvelfärd lättillgänglig, delbar och återanvändningsbar via internet kan vara förmånligt inte bara för lärare och studenter nationellt och internationellt, utan kan också ha en snabb och global påverkan på utvecklingen av djurvelfärden³⁴.

Projektgruppen menar att utbildningen i djurvelfärd vid slakt och annan avlivning lämpar sig mycket väl för OER. Utbildningsinnehållet är lämpligt för Internet, vilket ökar förståelsen och kunskapen inom ämnet. Utbildningen ska vara bred, lättillgänglig, kunna nå många och vara möjlig att återanvända. E-baserad utbildning är ett utmärkt redskap att nå ut till bland annat slaktpersonal på alla de mindre slakterier som öppnar (Å. Rutegård, pers. medd.). Att utveckla utbildningen som OER gynnar inte bara den svenska utbildningen i djurvelfärd utan öppnar dörren för användning av andra utbildningsaktörer inom och utanför EU.

Att lägga ut stora mängder upphovsrättsskyddat material on-line kan innebära en hel del merarbete och kostnader då upphovsrätten antingen måste köpas eller material produceras

på egen hand. Det är viktigt att man har förfoganderätten över allt nytt material som tas fram. (A. Algers, pers. medd.).

Man får aldrig kunna identifiera personer eller slakterier/platser. Filmsekvenser som är mycket känsliga bör inte läggas ut men kan visas på de fysiska träffarna.

4.2.4.2 Moduluppbyggnad i målgruppsanpassad metodik

Modulerna ska främst rikta sig till de målgrupper där det föreligger krav om kompetensbevis, det vill säga för slakteripersonal (slaktpersonal och djurskyddsansvarig) samt personal som övervakar avlivning av pälsdjur.

Utbildningen ska rikta sig till olika yrkes- och intressegruppen. En sådan utbildning behöver vara flexibel. Det är också viktigt att så många som möjligt kan delta i utbildningen. Kraven på flexibilitet, tillgänglighet och nåbarhet gör att utbildningen bör vara uppbyggd i OER-baserade moduler med interaktiv prägel. Projektgruppen anser att förinspelade föreläsningar i kombination med powerpoint-presentationer bör övervägas, i likhet med upplägget i vidare-utbildningen för officiella veterinärer vid slakteri i Storbritannien (se 3.2) eller Menys cirkel-koncept (se 4.1.1). Ämnesexperter, till exempel från universitet, myndigheter och centrumbildningar, men även speciell expertis från intresseföreningar och branschorganisationer, bör rekryteras för att delta i utvecklingen av e-modulerna. Så kallade själv-tester kan ha ett stort pedagogiskt värde och bör inkluderas i respektive modul.

Modulerna presenteras i arbetsrapporten dels som en översiktsmatris (**bilaga 8**), alla målgrupper och utbildningsmoduler för alla djurslag, medan övriga matriser presenteras per djurslag med aktuella målgrupper och utbildningsområden (**bilaga 9-17**). När utbildningen presenteras på utbildningsgivarens hemsida ska man istället kunna söka per målgrupp, därefter aktuella djurslag och sist tillgängliga utbildningsmoduler för det djurslaget.

Målgrupperna har delats in beroende på om kompetensbeviset är obligatoriskt respektive icke-obligatoriskt för målgrupperna. Obligatoriska målgrupper erbjuds ett baspaket med utbildningsmoduler där moduler som är obligatoriska för kompetensbevis markerats med **X**. Övriga moduler kan läggas till efter behov och intresse (**bilaga 9-17**).

Icke-obligatoriska målgrupper gör utbildningen på frivillig basis. Vi föreslår att dessa målgrupper ska kunna få välja ett utbildningspaket som leder till kompetensbevis, eller, eftersom man gör utbildningen på frivillig basis, istället få välja enstaka moduler och sätta ihop egna modulpaket efter intresse och behov. Det senare alternativet blir sannolikt det mest vanliga för icke-obligatoriska målgrupper. För att förenkla för utbildningsbeställaren ska utbildningsgivaren kunna rekommendera vederbörande vilka moduler som bör ingå i den aktuella frivilliga utbildningen. Det innebär att ett förslag på modulpaket kan tas fram även för respektive icke-obligatoriska målgrupp. För att belysa hur det kan se ut har detta gjorts genom att markera aktuella moduler med **x**. Projektgruppen tycker dock att Biologiska principer, markerat med **x**, alltid bör ingå i alla utbildningar då innehållet i denna modul

utgör själva basen för utbildningen. Man kan informera om rekommenderade moduler på utbildningens hemsida eller i utbildningskatalog samt uppmana intresserade målgrupper att kontakta utbildningsgivaren för att få hjälp med att sätta ihop den mest lämpliga och behovsanpassade utbildningen.

Vi föreslår att man delar in modulerna per djurslag (med fjäderfä som samlingsdjurslag för livsmedelsproducerande fågel utom struts). Vissa moduler, till exempel Biologiska principer, blir enbart generella tack vare fördelen med komparativ utbildning, medan andra moduler bör få en generell del + djurslagsspecifika delar. Alternativet att göra en större djurslagsindelning, till exempel i "rött" och "vitt kött" blir inte tillräckligt flexibelt och därmed mindre attraktivt.

Modulerna kommer att vara författade på svenska, eftersom personal som hanterar djuren ändå måste kunna kommunicera på svenska med övriga anställda.

4.2.4.3 Fysiska träffar med gruppdiskussioner

För att få bästa möjliga utbyte av utbildningen bör utbildningskonceptet även innehålla ett antal fysiska träffar med möjlighet till kompletterande föreläsning och efterföljande diskussion. Interaktiva träffar med falldiskussioner är viktiga ur pedagogisk synvinkel, men bidrar även till ökat personligt kontaktnät mellan kursdeltagare, vilket kan leda till utbyte av idéer och kunskap från olika arbetsplatser. Detta har tidigare observerats vid Meny-cirklarna (A. Algers, pers. medd.). För tydligare sammanhang och kontinuitet bör fysiska träffar, så långt som möjligt, anpassas till modul-uppbyggnaden. Fysiska träffar kan kombineras med praktiska demonstrationer och övningar. Beroende på hur stora målgrupper som ska nås kan ämnesexperter bjudas in till fysiska träffar och praktiska moment.

Inför varje diskussionsträff kan hemuppgifter baserade på innehåll i e-modulerna förberedas, till exempel på liknande sätt som gjordes i den första Meny-cirkeln (se 4.1.1). Hemuppgifterna presenteras och diskuteras under träffarna. Ämnena för fysiska träffar och hemuppgifter bestäms under den kommande utvecklingen av utbildningen.

Slaktpersonal och personal som övervakar avlivning av pälsdjur bör omfattas av en till två fysiska träffar, medan utbildning till djurskyddsansvarig bör omfatta 5 till 6 fysiska träffar (se 4.2.4.6).

4.2.4.4 Praktiska demonstrationer och övningar

Nivån på djurvälstånd är till syvende och sist beroende av den praktiska hanteringen och utförandet vid slakt och avlivning. För att kunna motsvara kompetenskraven i EU-förordningen så bör den svenska utbildningen innehålla praktiska demonstrationer och övningar¹. Den praktiska träningen görs lämpligtvis i anslutning till diskussionsträffarna. För slaktpersonal bör den praktiska träningen leda till färdigheter i hantering, drivning och fixering av djur, korrekt bedövning, upphängning/länkning av djur, avlivning, kvalitetskontroll

av bedövning och avlivning, vapen användning och användning av reservmetoder. För personal som övervakar avlivning av pälsdjur bör de praktiska momenten resultera i färdigheter i hantering och fixering av djur, bedövnings- och avlivningsmetoder och kontroll av detta samt underhåll av utrustning. Praktiska demonstrationer och övningar kan även göras på skallar, kadaver och modeller.

Mest praktiskt, pedagogiskt och bättre för kunskapsutbytet mellan deltagarna i utbildningen bör vara att förlägga de praktiska övningarna, företrädesvis från flera moduler per tillfälle, på ett och samma ställe. Det undersöks om utbildningsslakteriet i Uppsala, Lövsta Kött, kan vara en lämplig plats.

4.2.4.5 Utvärdering av arbetsplats (effektanalys)

EU-förordningen föreskriver att standardiserade, riskbaserade arbetsrutiner ska utarbetas i alla produktionsled på slakteri och bör omfatta bland annat mätbara kriterier (punkt 27)¹. Djurvälståndindikatorer är ett viktigt instrument för riskbaserad utvärdering av djurvälstånd och används redan vid officiell kontroll inom Sverige och EU^{35, 36}. De kan till exempel omfatta olika avvikande beteenden, tillgång till vatten, foder och strö, skador, vokalisering, blandning av djurgrupper och drivningshastighet.

Projektgruppen föreslår att deltagarna på utbildningen gör ett kunskapsprov och en utvärdering av sin arbetsplats baserad på djurvälståndindikatorer före och efter genomgången utbildning. Man får på så sätt upp ögonen för förhållandena på sin arbetsplats. Det blir också ett kvitto på vad man lärt sig under utbildningen och en indirekt feedback till utbildningsgivarna. Vi föreslår att utvärderingen ska vara obligatorisk för erhållande av kompetensbevis.

4.2.4.6 Utbildningsnivåer för slaktpersonal respektive djurskyddsansvarig

Slakteri där fler än 1 000 däggdjurs-enheter eller 150 000 fåglar eller kaniner slaktas per år ska enligt EU-förordningen ha en djurskyddsansvarig¹. I Sverige är det för närvarande inte aktuellt för kaniner. I omvärldsanalysen framhålls i Storbritannien och Brasilien vikten av att det finns personer med särskilt ansvar för djurvälstånden. Den djurskyddsansvarige ska ha en helhetsbild av situationen för djuren och se till att bestämmelserna i EU-förordningen följs. Vederbörande har därmed ett särskilt ansvar för att djurvälstånden håller hög nivå.

Djurskyddsansvarig ska göra en daglig översyn enligt en speciell check-lista.

Djurskyddsansvariga kan ge interna utbildningar och på sått öka kompetensen på slakteriet.

Projektgruppen föreslår två utbildningsnivåer, en för slaktpersonal och en för blivande djurskyddsansvariga. Eftersom bägge grupperna måste ha kompetensbevis bör de omfattas av samma e-moduler och praktiska moment. Utbildningen för slaktpersonal föreslås omfatta en till två fysiska träffar. Antalet fysiska träffar, inklusive föreläsningar och grupp-diskussioner, bör vara fem till sex för djurskyddsansvariga, eftersom de ska fördjupa och bredda sina kunskaper.

4.2.4.7 Utbildningstillstånd

Jordbruksverket bör bli ansvarigt för utbildningen, men får delegera anordnandet av utbildningskurser till ett separat organ eller enhet som har lämplig sakkunskap, personal och utrustning. Tillsammans med det vetenskapliga stödet, det vill säga SCAW enligt projektgruppens förslag, kommer Jordbruksverket att avgöra om mer än ett utbildningsorgan kommer att ges möjlighet att genomföra utbildningen och om den kommer att ges både externt och internt. Fördelarna med att en och samma enhet genomför utbildningen är att en jämn utbildningsnivå kan hållas och samordningen vid ändringar och uppdateringar av utbildningsmaterialet förenklas. Extern utbildning minskar risken för intressekonflikter, medan intern utbildning redan kan finnas på plats, men i så fall behöver uppgraderas och kvalitetssäkras. Som jämförelse så godtar EU-förordningen om skydd av djur under transport (1/2005) att utbildningsorgan som är godkända av behörig myndighet, det vill säga Jordbruksverket, utan krav på oberoende kan genomföra utbildning som leder till kompetensbevis³⁷. Officiella veterinärer vid slakteri håller inte i intern-utbildning i djurvälstånd av slaktpersonal eftersom det kan påverka myndighetens trovärdighet vid kontrollen (L. Mårtensson, pers. medd.).

Projektgruppen har i ett brev till utredaren av djurskyddslagen, Eva Eriksson, påtalat vikten av utbildningen inte enbart ska kunna ges internt (bilaga 7).

4.2.4.8 Teknisk utveckling av utbildningsmodulerna

I stort sett finns det två olika tekniska koncept att välja emellan. Ett "hårdförpackat" koncept innebär en IT-lösning som är avancerad med interaktiva och komplicerade lösningar. Beställaren får en färdig lösning. Man kan dock bygga in sig i ett system där det blir omständligt att ändra och uppdatera materialet. Detta koncept kan konstrueras av externa IT-företag alternativt SLU:s IT-pedagogiska enhet. Därför blir detta koncept relativt dyrt. Ett exempel på "hårdförpackade" koncept är Menys web-utbildningar².

Det andra IT-konceptet, det "mjukförpackade", innebär en lösning där ämnesexperter kan göra det mesta arbetet själv i nära samarbete med utbildningsenheten. Wimba Create är ett av flera exempel på programvaror som resulterar i "mjukförpackade" koncept³⁸. Där kan ämnesexperten lägga in material från ett Word-dokument till en e-modul via en mall. Vidare kan faktarutor skapas och filmsekvenser kan läggas in som länkar, det vill säga möjligheter till interaktivitet finns. Denna tekniska lösning är inte lika elegant och avancerad, men blir mer lätthanterad och lättare att ändra och uppdatera än kurser som bygger på det "hårdförpackade" konceptet.

Projektgruppen föreslår att utbildningskonceptet i en första version utvecklas som "mjukförpackat" IT-koncept. En enklare, men smidigare och billigare, lösning är att föredra ifall omfattande ändringar behöver göras till kommande versioner av utbildningen. Dessutom är det sannolikt att uppdateringar av utbildningsmodulerna behöver göras fortlöpande.

”Better training for safer food” (BTSF) är ett initiativ från EU-kommissionen som syftar till att utveckla en strategi för utbildning inom livsmedelslagstiftning, foder, djurhälsa och djurskydd samt växtskyddsbestämmelser³⁹. Utbildningen erbjuds all personal vid de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna som deltar i officiella kontroller. Utbildningen ska resultera i att kontroller utförs på ett mer enhetligt, objektivt och ändamålsenligt sätt i alla medlemsstater. Dessutom erbjuds utbildningen till institutioner i ”tredje land” som exporterar livsmedel till EU.

Nyligen har EU-kommissionen lanserat en anbudsinfordran, i vilken det klargörs att fem stycken e-baserade moduler ska utvecklas⁴⁰. En av modulerna omfattar Djurvälstånd i samband med slakt och besättningsavlivning för sjukdomsbekämpning. Modulerna ska omfatta fyra språk och varje modul ska kunna användas av 5 000 deltagare per år.

Slakt- och avlivningsmodulen ska bland annat innehålla information om EU:s lagstiftning och OIE:s riktlinjer, korrekt hantering, bedövning och avlivning av djur, djurbeteende och -hantering, bedömning av slakterianläggningar, bedövnings- och avlivningstekniker som tillämpas i europeiska slakterier i syfte att bekämpa sjukdomar, djurvälståndindikatorer samt hantering av epizootiska sjukdomar.

En e-modul får inte vara mindre än tre timmar och inte mer än fyra timmar lång. Modulerna ska ha en teknik, struktur och sammansättning som medger effektiv återanvändning och uppdatering av utbildningsmaterial. Det beräknas ta 45 månader innan hela konceptet är klart.

Varje användare måste kunna följa lektioner i sin egen takt, efter sin kapacitet och tidsplan. Innehållet ska vara interaktivt med praktiska övningar och on-linetester. Användaren ska ha möjlighet att stoppa och pausa sessionen. Modulerna ska innehålla fallstudier som bör vara i form av dialoger, simulerade mellan eleven och en virtuell skådespelare. Under en sådan virtuell dialog kommer eleven att utvärderas på olika kriterier. Man måste vara registrerad för att kunna logga in.

Projektgruppen bedömer att utbildningen på fyra timmar inte är tillräcklig för att möta kompetenskraven i EU-förordningen, men under vidareutvecklingen av den svenska utbildningen kan det vara av intresse att följa utvecklingen av de e-baserade modulerna inom ramen för BTSF.

4.3 Examen och kompetensbevis

4.3.1 Examen

Efter genomgången utbildning ska deltagarna examineras. Examination bör bestå av en teoretisk och en praktisk del. Ansvaret för examinationen ligger på behörig myndighet, det vill säga Jordbruksverket, men examinationen kan också delegeras till separat organ eller enhet som är oberoende och fri från intressekonflikter. Detaljerade anvisningar om vilka

verksamheter vid slakt och avlivning som ska ingå vid kompetensprovet finns i bilaga IV, EU-förordningen¹. Det teoretiska provet kan bygga på en "multiple choice"-frågor, "para ihop"-frågor (till exempel fem frågor- fem svar) eller "fylla i"-frågor. Essä-frågor är bra ur pedagogisk synpunkt, men kan vara svårhanterade vid denna typ av utbildning.

Vi föreslår att den teoretiska delen av examen för de som utbildat sig för kompetensbevis hålls i samband med en av de fysiska träffarna. På så sätt kan svaren diskuteras direkt efteråt och möjligheter till fusk minskar. För övriga målgrupper kan det räcka med till exempel frågor av "multiple-choice"-karaktär on-line för att erhålla utbildningsbevis.

Däremot bör den praktiska delen av examen för de som ska erhålla kompetensbevis förläggas till respektive arbetsplats. Man kommer då att examineras med den utrustning, inredning och de rutiner som utgör ens dagliga arbetssituation, vilket gynnar djurväl-färden på arbetsplatsen.

Slaktpersonal och djurskyddsansvarig föreslås få samma teoretiska frågor och praktiska prov eftersom bägge grupperna ska erhålla samma kompetensbevis. Vi föreslår att examen för djurskyddsansvariga omfattar en separat del med frågor av mer djupgående karaktär.

4.3.2 Utfärdande av kompetensbevis

Kompetensbeviset ska utfärdas av en behörig myndighet, i det här fallet Jordbruksverket, men examinationen kan också delegeras till separat organ eller enhet som är oberoende och fri från intressekonflikter¹.

Kompetensbeviset ska innehålla uppgifter om för vilka djurslag, typ av utrustning och för vilka verksamheter som det gäller för. Det ska erkännas i andra stater inom EU. Under vissa förutsättningar kan tillfälliga kompetensbevis utfärdas (artikel 21)¹.

Övergångsbestämmelser finns beskrivna i artikel 29, bland annat möjligheten för ett medlemsland att inom en begränsad period utfärda kompetensbevis till personer som kan visa att de har minst tre års relevant yrkesverksamhet¹. Projektgruppen avråder från detta eftersom det skulle motverka syftet med EU-förordningen, nämligen att säkerställa en hög, standardiserad och övergripande kunskapsnivå och därmed förbättrad djurväl-färd vid slakt och annan avlivning. En sådan kortsiktig lösning skulle dessutom bli mycket besvärlig att administrera.

4.3.3 Dokumentation av icke-obligatoriska utbildningsmoment

Icke-obligatorisk utbildning bör kunna föras in som tilläggsutbildning på kompetensbeviset, likaså den extra utbildning som djurskyddsansvariga genomgår. Deltagare från målgrupper som gör utbildningen frivilligt bör få ett utbildningsbevis på vilka områden man valt att utbildas inom.

4.3.4 Tillgodoräknande av redan genomgången utbildning

Personal som kan uppvisa att man redan genomgått utbildningsmoment som motsvarar kraven i EU-förordningen kan få tillgodoräkna sig dessa moment (artikel 21)¹. Det kan till exempel gälla utbildning inom ramen för Meny kursverksamhet. Ansökan om tillgodoräknande skickas till Jordbruksverket som, enligt sedvanlig ordning, delegerar beslutet om godkännande till SLU.

4.3.5 Kunskapsuppföljning

Enligt EU-förordningen är inte kompetensbeviset tidsbegränsat¹. Utbildningsuppdatering kan därför inte bli obligatoriskt i den kommande svenska utbildningen. Det är dock viktigt att nivån på djurväl-färden upprätthålls. Frivillig uppdatering bör därför uppmuntras. Detta kan göras på olika sätt. Meny har gjort det via årliga uppdateringsmöten där representanter för målgrupperna informeras och diskuterar utvecklingen på arbetsplatser (A. Algers pers. medd.). Inom ramen för SAWO/SPWO-utbildningen i Storbritannien föreslås en prenumeration på elektroniska uppdateringar, medan en uppdateringskurs föreslås vart tredje år i Danmark för att kvarhålla licens i minkuppfödning²¹. Transportfackens yrkes- och arbetsmiljönämnd (TYA) uppdaterar regelbundet on-line innehållet i den framtagna boken "Handbok för djurtransportörer", vilken används som utbildningsmaterial för erhållande av TYA:s Djurtransportförräbevis⁴¹. I samband med utvecklingen av utbildningskonceptet avser projektgruppen föreslå Eva Eriksson, utredare av djurskyddslagen, att se över möjligheten att göra en sådan uppföljande utbildning obligatorisk i nationell lagstiftning. Tillstånd för detta får i så fall sökas hos EU-kommissionen. Beroende på svaret från Eva Eriksson så kan det bli aktuellt med allt från fortlöpande digital uppdatering till företagsfinansierade årliga uppdateringskurser.

4.4 Certifiering av utbildningen

Utbildning och examensprov behöver certifieras för att säkerställa kvalitet och jämnhet. Certifieringen blir extra viktig ifall utbildningen även kommer att ges internt eller av olika utbildningsgivare. Fyra certifieringsföretag har anmält sitt intresse för denna utbildningen. Jordbruksverket alternativt SCAW kommer att handha frågan om vem som ska certifiera utbildningen och kommer därför att ha fortsatt kontakt med certifieringsföretagen. För att få insikt i utbildningen skulle det vara lämpligt att certifieringspersonal genomgår utbildningen, till exempel när den testkörs i tidigt skede.

4.5 Vetenskapligt stöd

Enligt EU-förordningen ska varje medlemsstat se till att oberoende vetenskapligt stöd finns tillgängligt för att bistå involverade myndigheter, det vill säga Jordbruksverket samt Livsmedelsverket när det gäller godkännande av slakterier (artikel 20)¹. Detta stöd bör lämpligtvis komma från SCAW, som bland annat ska bistå med vetenskaplig och teknisk sakkunskap, vetenskapliga utlåtanden, vägledning och yttranden om olika organs eller

enheters förmåga att uppfylla kraven på undervisning, examination och utfärdande av kompetensbevis.

4.6 Sammanfattning behovsanalys

Behovsanalysen av nuvarande svenska utbildningsförhållanden visar att omfattningen varierar mycket mellan och inom olika branscher och att ingen av de branscherna verkar uppfylla kompetenskraven enligt EU-förordningen.

I förstudien identifierades flera målgrupper som inte har krav på utbildning och kompetensbevis eller lämplig kompetensnivå (vid nödslakt) eller som inte omfattas alls av förordningen, men som efterfrågar utbildning i slakt och annan avlivning. Då en prioritering av målgrupper görs i samband med utvecklingen av utbildningskonceptet, bör dessa grupper involveras på ett tidigt stadium.

Ett översiktsförslag på e-baserad utbildning i modulform presenteras. Alltfler mindre slakterier etableras (Å. Rutegård, pers. medd.). Utbildning via internet blir extra viktig för att nå ut till personal på dessa mindre arbetsplatser. För att utbildningen ska bli så bred som möjligt har även målgrupper för vilka kompetensbevis inte är obligatoriskt inkluderats. Genom att inkludera flera målgrupper så kan kunskaper som leder till bättre djurhantering och välfärd nå flera och leda till en generellt bättre djurvälfärd. E-utbildningen bör kompletteras med fysiska träffar, praktiska moment och en utvärdering av arbetsplatsen baserad på djurvälfärdsindikatorer. Skillnaderna i utbildning mellan slaktpersonal och djurskyddsansvarig definieras, där den senare får en mer fördjupad och bred utbildning för att kunna se till att bestämmelserna i EU-förordningen följs.

Examen, med en teoretisk och en praktisk del, och kompetensbevis får delegeras av Jordbruksverket till oberoende utbildningsorgan eller -enhet som är fri från intressekonflikter. I samband med detta så föredrar projektgruppen en kvalitetssäkrad, extern utbildning.

Projektgruppen föreslår att utbildning ges enbart på svenska. De som hanterar djuren måste kunna kommunicera på svenska med övriga anställda.

Vi föreslår att utbildningskonceptet utvecklas "mjukförpackat". Skulle det visa sig att tekniken behöver uppgraderas så finns den möjligheten på sikt. Att låsa fast sig i ett "hårdförpackat" system initialt kan vara svårare att korrigera ifall det skulle behövas.

5. Utbildningen i djurvälfärd som förebild

Den Europeiska unionen har tagit som sitt uppdrag att intensifiera utbildningen av medborgarna inom området djurvälfärd. Bakgrunden är dels Lissabonfördraget som innebär att man i all verksamhet ska ta hänsyn till att djur är kännande varelser och dels Amsterdamfördraget som konstaterade att högre stående djur är kännande varelser och att de ska behandlas som sådana^{42, 43}.

Sverige kan, som kunskapsnation och som föregångsland inom området djurvälstånd, ta tåten inom detta område. Utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning är högt prioriterad och kan visa vägen för hur övrig utbildning i djurvälstånd ska bedrivas. Genom att utveckla en systematisk, bred men flexibel, e-baserad utbildning kan innehållet användas vid utbildningar i andra länder.

6. Summary

The EU council regulation 1099/2009 on the protection of animals at the time of killing states that, with some exceptions, anyone who is involved in the killing of animals for the production of food, wool, skin, fur or other products must have a certificate of competence from January 1, 2013. A pilot study has been conducted as part of efforts to develop a training concept of animal welfare that meets the requirements of the EU Regulation. The pilot study includes a global analysis (UK, Spain, Chile, Brazil and Denmark), in which it was found that there are major differences between the level of education between the different countries and the educational concepts are different. Countries were similar in that they emphasized the relationship between animal handling, animal welfare and meat quality, and all the countries are planning to adapt the competence level to the EU regulation. An analysis of current Swedish educational conditions shows that the education varies widely between and within different sectors and that none of the sectors seem to meet the competence levels of the EU Regulation. In the preliminary study we identified several target groups for whom the certificate of competence is not mandatory, but who require training in animal welfare at the time of killing. These groups should be included in the education concept at an early stage. A broad approach to the education concept may result in a general improvement of animal welfare. An overview of the proposed e-based training modules is presented. The modules should be supplemented by physical meetings, practical sessions and a risk assessment analysis based on animal welfare indicators. The differences in education between slaughter staff and animal welfare officers are defined, where the latter is given a more detailed and extensive training to ensure that the provisions of the EU Regulation are followed.

Referenser

1. Europeiska Rådet. Rådets förordning (EG) nr 1099/2009 om skydd av djur vid tidpunkten för avlivning. 2009.
2. www.meny.se (Accessed 2011 03 11)
3. Europeiska Rådet. Rådets direktiv 93/119/EG om skydd av djur vid tidpunkten för slakt eller avlivning. 1993.
4. http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/slaughter/proposal_6_qanda_en.htm (Accessed 2011 02 18)
5. The Welfare of Animals (Slaughter or Killing) Regulations 1995. Statutory Instruments 1995 No. 731. 1995.
6. www.direct.gov.uk/en/EducationAndLearning/QualificationsExplained/DG_10039029 (Accessed 2011 03 22)
7. www.awotraining.com (Accessed 2011 02 27)
8. www.turningtechnologies.com (Accessed 2011 03 04)
9. www.awotraining.com (Accessed 2011 02 25)
10. www.hmmh.co.uk (Accessed 2011 02 27)
11. www.keyskill.com (Accessed 2011 02 27)
12. www.keyskill.com/140.asp?id_s=34# (Accessed 2011 02 27)
13. www.keyskill.com/143.asp (Accessed 2011 02 27)
14. www.ruralcat.net/web/guest/cursos.ruralcat/-/journal_content/56_INSTANCE_ka9P/10136/18758 (Accessed 2011 03 04)
15. Servei de Formació Agrària - Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural, Catalunya. 2011.
16. www.veterinaria.uach.cl/bienestaranimal/noticia.php?codigo=11226 (Accessed 2011 04 02)
17. www.veterinaria.uach.cl/bienestaranimal/difusion/index.php (Accessed 2011 04 02)
18. www.wspabrazil.org/latestnews/2009/Lancamento-do-Programa-Nacional-de-Abate-Humanitario-STEPS.aspx (Accessed 2011 03 31)
19. <http://slafsan.fask.slu.se/gpc/rapport/rapport.pdf> (Accessed 2011 04 14)

20. www.oie.int/en/international-standard-setting/terrestrial-code/access-online (Accessed 2011 04 06)
21. Møller S.M. Arbejdsgrupperapport. Arbejdsgruppe til udarbejdelse af initiativer til øget kontrol af dyresundhed og dyrevelfærd hos pelsdyravlere. Jordbrugsvidenskabelige Fakultet, Aarhus universitet, 2010.
22. Adzitey F. and Nurul H. Pale soft exudative (PSE) and dark firm dry (DFD) meats: causes and measures to reduce these incidences - a mini review. International Food Research Journal 18:11-20. 2011.
23. Muchenje V., Dzama K., Chimonyo M., Strydom P.E. and Raats J.G. Relationship between pre-slaughter stress responsiveness and beef quality in three cattle breeds. Meat Science 81:653-657. 2009.
24. Jordbruksverket. Statens jordbruksverks föreskrifter och allmänna råd (SJVFS 2007:77, omtryckt som 2008:69, Saknr. L22) om slakt och annan avlivning av djur. 2007.
25. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:182:0019:0028:SV:PDF> (Accessed 2011 04 01)
26. www.jordbruksverket.se/blanketterochtrycksaker.4.595401461210ae2d589800033225.html (Accessed 2011 04 01)
27. Malmfors G. and Wiklund E. Pre-slaughter handling of reindeer - effects on meat quality. Meat Science 43:257-264. 1996.
28. www.spr.nu/Minkhalsan_2010.pdf (Accessed 2011 04 07)
29. Europarådet. Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 853/2004 om fastställande av särskilda hygienregler för livsmedel av animaliskt ursprung. 2004.
30. Kättström H. och Odén K. Angående Statens jordbruksverks allmänna föreskrifter och råd (SJVFS 2011: XX, Saknr. LXXX) om hägnade vilda fåglar. Dnr 31-575/11. 2011.
31. Hylén J. Open to change? Open source software, open access, and open educational resources in higher education. CERI/OECD April 2007, pp. 1-38. 2007.
32. OECD. Giving knowledge for free - The emergence of Open Educational Resources, no. 3, Paris, France. 2007.
33. Algers A., Lindström B. and Pajor E.A. A new format for learning about animal welfare. Journal of Agricultural and Environmental Ethics (In press). Springer.
www.springerlink.com/content/x7400071287n01g7/ (Accessed 2011 03 25)

34. Algers A. and Lindström B. Open Educational Resources in animal welfare. Proceedings of the International conference on animal welfare education: Everyone is responsible, Brussels, 1-2 October 2010, pp. 46-55. 2010.
35. Hultgren J. and Algers B. Animal welfare risk assessment in national official control: a practical approach. Proceedings of 44th Congress of the International Society for Applied Ethology (ISAE), Uppsala, 4-7 August 2010, p. 238. 2010.
36. Berg L. och Axelsson T. Djurskyddskontroll vid svenska slakterier. Svensk Veterinärtidning, vol. 63, nr. 3, s. 29-35. 2011.
37. Europeiska Rådet. Rådets förordning (EG) nr 1/2005 om skydd av djur under transport och därmed sammanhängande förfaranden och om ändring av direktiven 64/432/EEG och 93/119/EG och förordning (EG) nr 1255/97. 2004.
38. www.wimba.com/products/wimba_create (Accessed 11 04 01)
39. http://ec.europa.eu/food/training_strategy/index_en.htm (Accessed 11 04 06)
40. http://ec.europa.eu/eahc/documents/food/tenders/EAHC_2010_BTSF_04-03_Tender_Specifications.pdf (Accessed 11 04 06)
41. www.djurtransporter.nu (Accessed 11 02 18)
42. <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2007:306:SOM:en:HTML> (Accessed 11 04 07)
43. <http://eur-lex.europa.eu/sv/treaties/dat/11997D/htm/11997D.html> (Accessed 11 04 07)

Lista över grupper som kontaktats i samband med förstudien av djurvälstånd vid slakt och annan avlivning (Antal kontakter)

I. Grupper för vilka kompetensbevis är obligatoriskt

Slakteripersonal, hov - och klövdjur samt fjäderfä (18: 4 branschorganisationer, 14 företag)

Pälsdjur, övervakning av avlivning (1 intresseorganisation)

II. Grupper där kompetensbevis inte är obligatoriskt men utbildningen bör vara av intresse.

Lantbrukstjänst (1 företag)

Djurambulanser (7 företag)

Djurtransportörer (20: 1 samarbetsorgan, 19 företag)

Djurskyddshandläggare/länsveterinärer (22: 21 länsstyrelser, 1 intresseorganisation)

Husdjursrådgivare (10 företag)

Avbytar-service (8 företag)

Hägnat vilt - hjort, struts, alpaka, bison, vildsvin (5: 4 intresseorganisationer, 1 företag)

Ren (1 branschorganisation)

Kaninuppfödare (1 intresseorganisation)

Husdjursproducenter/personal (lantbruksdjur) - hemslakt, nödavlivning (7 bransch- och intresseorganisationer)

Pälsdjur, avlivning (1 intresseorganisation)

Polis (2: 1 myndighet, 1 djurskyddsgrupp)

Brandkåren/Räddningstjänst (6 brandkårer/räddningstjänster)

Lokförare/tågpersonal (4: 2 myndigheter, 2 företag)

Lärare/personal på naturbruksskolor (70 skolor)

Jägarorganisationer (2 intresseorganisationer)

Viltrehabiliteringsorganisationer (1 organisation)

Officiella veterinärer och assistenter på slakteri (1 yrkesorganisation)

Praktiserande och besättningsveterinärer (3: 1 yrkesorganisation, 1 fackförbund, 1 företag)

Certifieringsorgan inom livsmedel och miljö (10 företag)

Personal i zoofackhandeln (1 branschorganisation) Denna grupp faller inte inom "produktionsdjur" och blev inte inkluderad i förstudien.

III. Övriga grupper som informerats

Djurskyddsorganisationer (3 organisationer)

Inkomna synpunkter på arbetsrapporten

1. Kött och Charkföretagen

Åke Rutegård, VD

Jag har tittat igenom det omfattande materialet i förstudien och finner det mycket intressant för våra slakterier inom KCF. Förslaget till utbildning som ska motsvara kraven i den nya EU-förordningen ger mig intryck av att vara väl avvägt och anpassat till vår verklighet. Att utbildningen av djurskyddsansvariga utvidgas något utöver utbildningen för slaktpersonal, bedömer jag som rimlig.

Vi ser fram mot att få del av det färdiga utbildningsupplägget senare i år.

2. Scan

Annelie Lundell, Kvalitetschef

- Bra om utbildningen kan bli mer lättillgänglig, dvs. ges möjlighet att göra teoriavsnitt när det passar slakteriet
- Viktigt med ensartad utbildning och samma tolkning av lagen
- Utmärkt om utbildningen kan vara e-baserad
- Bakgrundmaterial, bra med jämförelse mellan länder, kunde gärna varit några fler EU-länder
- Tror att någon form av nätverkande kan behövas för att höja status
- Vore en fördel om djurvälståndindikatorer kunde identifieras gemensamt
- Undrar slutligen hur ny teknik ska beaktas i framtiden? Och hur utbildningen ska uppdateras i detta avseende?

3. Svensk Fågel

Maria Donis, VD och Pia Gustafsson, Chefsveterinär

Synpunkter kring förstudier av utbildning i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning

Svensk Fågel har getts möjlighet att lämna synpunkter på SLU:s "Förstudie av utbildning i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning" med anledning av EU:s slakt- och avlivningsförordning 1099/2009. Enligt förordningen kommer det från och med 1 januari 2013 inom samtliga medlemsstater (MS) inom EU att krävas utbildning i djurvälstånd och kompetensbevis för personal som slaktar eller utför annan avlivning av djur för produktion.

För personal som jobbar med slakt och avlivning av fjäderfä har kunskapskravet funnits länge genom Jordbruksverkets föreskrifter kap 2, §§ 1-3 i SJVFS 2007:77 (L 22) med ändringar. Utbildningskravet är därmed inget nytt och aktuell personal har genomgått utbildning och har avsett kompetensbevis.

Slakt- och avlivningsförordningen innebär bara att samtliga MS omfattas av kravet. Vi instämmer med att kravet även bör omfatta småskalig slakt.

De personella kostnaderna i SE skiljer sig från kostnadsläget i många andra medlemsländer så ambitionen måste vara att uppfylla förordningen så kostnadseffektivt som möjligt. Mindre slakterier har större svårigheter att avsätta personer än de större. Internetanvändningen kan dessutom tillämpas i mindre omfattning på mindre slakterier där samtliga personella resurser finns på slaktlinjen. Vidare är det inte självklart att datorer och Internet fortfarande är en självklar arbetsredskap i hela landet och i alla arbets kategorier på ett slakteri.

Utbildning inom ramen för branschorganisationer och befintlig egenkontroll innebär en större möjlighet att anpassa tiden så att det fungerar med företagen än vad ett externt utomstående organ kan göra.

Djurskyddet bör inte vara en enskild utbildning utan inkludera även smittskydd och livsmedelssäkerhet. Det är viktigt att utbildningen är varierad och i alla delar uppfattas som relevant och intressant för den kategori personal som avses utbildas.

Certifieringsorganet Prosanitas, som av branschorganisationen Svensk Fågel anlitas för revision av djurskydd i samband med lastning, transport och slakt genomför även utbildning i samarbete med branschorganisationen. Detta sker i kombination med den kompetens som finns av fjäderfäveterinärer samt lokala anpassningar till olika slakterier med lite olika utbildningsversioner vilket skapar bättre och intressantare innehåll och utbyte av erfarenhet för målgruppen än vad ett externt utbildningsorgan kommer att lyckas med.

Kommentarer angående texten;

4.2.4.7

Som jämförelse så godtar EU-förordningen om skydd av djur under transport (1/2005) att utbildningsorgan som är godkända av behörig myndighet, det vill säga Jordbruksverket, utan krav på oberoende kan genomföra utbildning som leder till kompetensbevis.

I samband med detta så föredrar projektgruppen en kvalitetssäkrad, extern utbildning.

Kommentar: *Branschorganisationen är tveksam till projektgruppens slutsats om vikten av att utbildningen genomförs av externa organ då det är svårt att fånga upp aktuella och specifika problem på respektive anläggning.*

4.3.1

På så sätt kan svaren diskuteras direkt efteråt och *möjligheter till fusk minskar.*

Kommentar: Märklig reflektion – utbildningen riktar sig till vuxna människor med ambitionen om kompetensutveckling inom sitt företag. De företag som skickar sina medarbetare för kompetensutveckling har genom en sådan investering gjort en bedömning att ambitionen och möjligheterna finns för den enskilde.

4.3.2

Övergångsbestämmelser som finns beskrivna i artikel 29, bland annat möjligheten för ett medlemsland att inom en begränsad period utfärda kompetensbevis till personer som kan visa att de har minst tre års relevant yrkesverksamhet¹, bör utnyttjas. Med dagens svenska lagstiftning omfattas dessa redan idag av krav på genomgången utbildning inklusive kompetensbevis.

4.3.5

Enligt EU-förordningen är inte kompetensbeviset tidsbegränsat. Utbildningsuppdatering kan därför inte bli obligatoriskt i den kommande svenska utbildningen.

Kommentar: Uppföljande utbildning bör uppmuntras – inte införas som obligatorisk i nationell lagstiftning. Kravet på kompetens innebär underförstått visst mått av uppdatering och det ligger i företagets intresse att personalen har relevant/uppdaterad utbildning.

4.6

ingen av de branscherna verkar uppfylla kompetenskraven enligt EU-förordningen.

Kommentar: Märkligt eftersom kravet redan finns i nationell lagstiftning – dock har ingen "oberoende" examination genomförts. Den eventuella bristen kan lösas på motsvarande sätt som genomförts gällande utbildningskravet i primärled för kycklinguppfödare.

Svensk Fågel tackar för att ha getts möjlighet att lämna synpunkter kring förstudier för utbildning av slakteripersonal.

4. Svenska Ägg

Alexandra Hermansson, Produktionsutvecklare och Magnus Göransson, Veterinär

Angående förstudie av utbildning i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning så håller Svenska Ägg med om att det finns behov av ett ökat utbud av utbildning inom slakt och avlivning, precis som man kommit fram till i denna förstudie. Även om den enskilde äggproducenten idag inte behöver ett formellt kompetensbevis så finns ändå kravet på kompetens angivet i djurskyddsföreskrifterna.

Enligt SJVFS 2008:69, L22 kap 2 skall den som hanterar djur i samband med slakt eller annan avlivning ha goda kunskaper om djurskydd samt vara väl förtrogen med den bedövningsrespektive avlivningsmetod som ska användas.

Vi anser dock att det är viktigt att den enskilde äggproducenten ges en valmöjlighet kring hur han eller hon erhåller ovanstående kompetens så inte en specifik utbildning blir tvingande.

Internutbildning behöver inte vara av sämre kvalitet än en centralt lagd kurs. Detta beror mycket av vilken kompetens som redan finns inom företaget. Längre kurser likt de 2-3 dagars kurser som beskrivs i förstudien kan också vara omöjliga för en mindre enskild äggproducent att närvara på av praktiska skäl.

5. Renköttbranschens ekonomiska förening

Eva Wiklund, Projektledare Renlycka, Svenska Samernas Riksförbund

Reneks (Renköttbranschens ekonomiska förening) kommentarer till förstudien "Utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning".

- Ett behov av utbildning finns både för slakteripersonal och för renägare eftersom de slaktar till husbehov.
- Utbildningen får inte bli för tidskrävande och dyr.
- Finns det någon anledning att ange att utbildningen ska ges endast på svenska? Borde inte en EU-anpassad utbildning också kunna erbjudas för de som inte har svenska som sitt första språk? På renslakterier över hela landet renkötselområdet finns personal (och veterinärer anställda av SLV) som kommer från ett flertal olika länder. På de nordligaste renslakterierna i Sverige har många i personalen finska som sitt första språk.
- På renslakterier varierar man oftare arbetsmoment jämfört med i ett större slakteri, det innebär att vissa anläggningar kommer att behöva certifiera största delen av sin personal eftersom i stort sett alla någon gång arbetar med bedövning/avlivning. Det är också viktigt att veta att när ny personal börjar tränas in på slaktlinjen är det vanligt att de får arbeta vid bedövning/avlivning eftersom det momentet går relativt snabbt och en ovan person stoppar inte upp tempot på slaktlinjen på samma sätt som om de skulle sättas direkt på uppgifter som avhudning, urtagning av inälvor o.s.v.
- Det är naturligtvis viktigt att renen, i samband med bedövning/avlivning, har samma 'status' som andra köttproducerande djur. Införandet av andra regler gällande t. ex. djurtransporter, slakthygien och klassificering upplevs från rennäringen som åtgärder som har höjt renköttets genomsnittliga kvalitet avsevärt.

6. Sveriges kaninproducenters Förening

Gösta Johnsson, Ordförande

Synpunkter på slaktutbildning av kaniner

I dagsläget saknas krav på dokumenterad utbildning avseende slakt eller annan avlivning av kaniner. Vissa riktlinjer finns dock.

Vi inom branschen håller i dag egen utbildning på djurslaget enligt de riktlinjer som finns både vad gäller djurhälsa och livsmedelslagstiftning. Detta har vi gjort nu i 15 år.

Utbildningen är till största delen upplagd så att så kallad privat slakt för eget bruk kan utföras på ett ur djursynpunkt säkert sätt. I nuvarande utbildning ingår även okulär kontroll av livdjur samt slaktkropp.

Riktlinjer och innehåll har lämnats över till SJV 2008 samt 2010 för kommentarer och utvärdering. Tyvärr har ingen reaktion kommit på dessa handlingar.

Vi har även en omfattande kursverksamhet avseende uppfödning i företagsform.

För personer som vill starta ett kaninslakteri inom gränsen för småskalig verksamhet (max 10.000 kaniner/år) anordnar vi en kompetenshöjande utbildning där slakt och förädling utförs av ca 100 – 150 kaniner. I den delen ingår även sjukdomskontroller med olika förekommande sjukdomar hos kanin.

BEDÖVNINGSMETODER

Kapitel 1

Metoder

Slaktmask.

Fjäderbelastad bult som tränger in i hjärnans nervcentrum och orsakar omedelbar medvetslöshet.

Fördelar: Effektiv när djuret är lugnt och sitter stilla vid skottögonblicket

Nackdelar: Kräver stor noggrannhet och kvalificerad utbildning eftersom träffpunkten är liten Ca 4 mm. Träffpunkten sitter också olika på olika kaninraser. Vid fel träffpunkt skadas kaninens hjärna utan att medvetslöshet inträffar. Felfrekvens ca 20%

Slag i huvudet.

Ett välriktat slag på huvudets högsta punkt mitt över öronfästet resulterar i omedelbar medvetslöshet.

Fördelar: Stor träffyta. Lika på alla kaninraser. Enkel hantering med verktyg som saknar teknisk konstruktion som kan krångla. Vid misslyckat resultat sker ett omslag inom 2 sekunder.

Nackdelar: Viss vana för träffsäkerhet. Felfrekvens ca 1%

Fri projektil.

Inte lämplig i slakteri på kanin. Risk för personal på grund av projektil som passerar genom djuret.

El.

På grund av kaninens isolerande päls tar elbedövning för lång tid med svår plåga för djuret. Vidare finns risk för sprängning av blodkärl i kroppen som då försämrar köttkvalité

Kapitel 2 Punkt 3

Slag mot huvudet får användas som bedövningsmetod upp till max 70 kaniner per person och dag.

Metoden får användas rutinmässigt i alla små slakterier som slaktar högst 10.000 kaniner/år där djuren visar ett beteende som kan riskera att andra metoder inte är säkra för att uppnå önskat resultat.

KONTROLL AV INTRÄFFAD MEDVETSLÖSHET

Efter utförd bedövning skall kontroll ske för att säkerställa att djuret är medvetslöst. Detta sker genom att vidröra ögongloben. Saknas då reflex skall avblodning ske inom 30 sekunder

7. Länsstyrelsen i Stockholms län

Maria Ottosson, Djurskyddshandläggare och Camilla Jüllig, Länsveterinär

Länsstyrelsen i Stockholms Län anser att förstudien har belyst de behov av utbildning som föreligger för att uppnå kraven i EU-förordning 1099/2009.

Länsstyrelsen i Stockholms Län anser att en extern utbildning är viktig för att upprätthålla en jämn utbildningsnivå. Det är också viktigt att utbildningen är åtkomlig för många och kan anpassas efter olika målgrupper, varför en interaktiv del i utbildningen är lämplig. Detta bör dock kompletteras med praktiska demonstrationer och övningar samt diskussioner.

Utbildningsbevis för målgrupper som inte omfattas av kravet på kompetensbevis är lämpligt för att öka kunskapen om djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning i dessa grupper. Länsstyrelsen i Stockholms Län anser att polisen utgör en viktig målgrupp eftersom de kan hamna i en situation då djur bör avlivas på plats, t.ex. vid omhändertaganden av djur och då skadade djur påträffas. Polisen bör därför ingå under punkt 4.1.5 i förstudien.

Länsstyrelsen i Stockholms Län anser att utbildningsbevis för djurskyddshandläggare som utövar tillsyn över djurskyddet på slakterier bör vara ett krav i kommande L22.

Länsstyrelsen i Stockholms Län stödjer projektgruppens förslag att övergångsbestämmelserna i artikel 29 inte bör tillämpas.

I förstudien saknas en utredning om kostnaden för utbildningen. Länsstyrelsen i Stockholms Län anser att det är viktigt att kostnaden för utbildningen hålls låg för målgrupper som inte omfattas av kravet på kompetensbevis för att öka deltagandet.

8. Polismyndigheten i Stockholms län

Håkan Andersson, Polisinspektör

Yttrande angående förstudie i djurvälstånd vid slakt och annan avlivning

Inledning

Polismyndigheten har fått möjlighet att yttra sig över den aktuella förstudien. Yttrandet begränsas till de förhållanden som råder i Stockholms län, då andra länsmyndigheter p.g.a. långa avstånd/framkörningssträckor har en annan problematik.

Yttrande

Efter genomgång av materialet kan konstateras att poliser inte tillhör den kategori, som ska certifieras med ett s.k. kompetensbevis. Polisens roll inom det aktuella området begränsas i stort sett till de delar som handlar om avlivning. Då företrädesvis när polispersonal anträffar svårt skadade/sjuka djur, där det ur djurskyddspunkt är angeläget att så snart som möjligt förkorta djurets lidande. I normalfallet anlitas jaktvårdspersonal i samband med trafikskada vilt och när det gäller husdjur körs dessa till ett djursjukhus, där veterinär ombesörjer avlivningen. I samband med åtgärder i lantbruksmiljö, där djur vanvårdas på så sätt att avlivning behöver ske, anlitas därför utbildad personal (exempelvis nödslakt). Sammanfattningsvis bör polis endast i undantagsfall avliva djur direkt på plats.

Det är viktigt att den personal, som kan få denna uppgift, har rätt kunskaper. Som exempel kan nämnas att Stockholmspolisens nystartade djurskyddsgrupp har fått utbildning i djursjukvård genom Bagarmossens djursjukhus. Det finns också skäl att genomföra utbildning av polispersonal, så avlivning av djur sker på ett humant och professionellt sätt. Vårt önskemål är att en utbildning för polispersonal begränsas till det som kan vara polisens uppgift i dessa situationer. Detta mot bakgrund av att uppgiften som sådan är sällan förekommande för de flesta poliser och det finns ett behov av att väga den resurs som åtgår för utbildningsinsatsen mot verksamhetsnyttan.

Sammanfattningsvis är polismyndigheten positiv till en kompetenshöjande insats och förordar en anpassad utbildning som är väl avvägd mot behovet. Myndigheten är också positiv till en fortsatt dialog kring dessa frågor.

9. Distriktsveterinärerna, Jordbruksverket

Thomas Svensson, Biträdande chef

Jag har följande synpunkter:

1. Svensk Lantbrukstjänst har, efter ett samtal jag hade med Gert Snödal i början av året, ambitionen att successivt minska sin avlivningsservice. Detta innebär att mycket av avlivningarna får övertas av praktiserande veterinärer, eller i tillämpliga fall, av djurägarna själva.

- De praktiserande veterinärer som utexamineras idag, känner en stor osäkerhet kring momentet avlivning av stordjur, i synnerhet bedövning mha bultpistol och efterföljande avblodning.

- Många djurägare har bristande kunskap i avlivning.

- Svensk epizootiberedskap och handläggning av utbrott, har varit beroende av Svensk Lantbrukstjänsts service, utrustning och kompetens. Detta är redan idag en trång sektor för att kunna hinna med massavlivningar. Denna typ av uppdrag måste kunna säkerställas även fortsättningsvis.

2. Ämnesinnehåll i utbildningarna. Här bör även smittskydd i samband med avlivningar utanför slakteri, finnas med. Blodig avlivning kan vara en betydande smittrisk.

10. Företagande Veterinärers Förening

Johanna Habbe, Ordförande

Synpunkter från Företagande Veterinärers Förening (FVF) avseende "Utbildning i djurväl-färd i samband med slakt och annan avlivning. Förstudie med anledning av EU-förordning 1099/2009"

Vi har tagit del av förstudien och finner den väl genomarbetad. Artiklarna i EU-förordningen anser vi att förstudiens författare väl har analyserat och hittat lösningar på.

Intressant att få en inblick i hur utbildningen inom området djurväl-färd för slakteripersonal ser ut på olika håll i världen, ett bra sätt att få idéer genom att lyfta blicken. Intressant att läsa att de djurskyddsansvariga har en hög status i t.ex Brasilien och Chile. Förhoppningsvis kan denna utbildning och certifiering ge denna effekt även i Sverige.

Förslaget till utbildning känns väl genomarbetat, tanken med moduler som kan byggas ihop för respektive avnämare är bra. Det känns som en mycket bra tanke att kombinera dessa med fysiska träffar, då de diskussionerna som fås då inte kan ersättas med något annat. Praktisk träning och utvärdering av respektive arbetsplats är bra, liksom praktiska examen förlagd till sin arbetsplats vilket borde borga för en så bra miljö som möjligt för djuren. Men vilka krav ställs på en utbildad personal som byter arbetsplats? Finns/kommer det att föreslås krav på internutbildning på ny arbetsplats?

Författarna avråder från att ha övergångsregler. Resonemanget att det blir svåradministrerat är relevant, men det gäller att vara tydlig med utbildningens grundtanke för att få acceptans hos de som annars kunde berörts av dessa övergångsregler.

Det är ett omfattande utbildningsprogram och därmed sannolikt kostsamt, men då det bygger på och initieras av ett EU-direktiv kommer förhoppningsvis författarnas uppfattning "vi finner det naturligt att näringen betalar en kursavgift som finansierar de fysiska träffarna" att stämma. Detta bör dock på något vis förankras och ev. alternativ kanske utredas?

Uppföljning är inte obligatorisk i EU-förordningen men det känns bra om man trots det kan få en bra lösning på obligatorisk uppföljning, hur ofta och på vilket sätt får beslutas utifrån administrering och finansiering. En tanke angående djurtransportörer är att de har obligatorisk vidareutbildning som övriga buss- och lastbilsförare. I den borde man kunna bygga in eller informera om uppdateringar i handboken.

Synpunkter från Företagande Veterinärers Förening (FVF) avseende utbildningsmodulerna i "Utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning. Förstudie med anledning av EU-förordning 1099/2009"

Utbildningsmodulerna är väl genomtänkta och berör så vitt vi kan utläsa alla delar som är relevanta för djurens välbefinnande. Bra att ha med parametrar som köttkvalitet som ett ekonomiskt incitament.

Målgrupperna är väl definierade.

Även de målgrupper som inte berörs av ett obligatoriskt kompetensbevis kan nog med den uppdelning av modulerna som är tänkt vara mycket intresserade av utbildningen.

Hur är den tänkt att genomföras och finansieras?

För vissa grupper (besättningsveterinärer och djurägare) kan det lätt både motiveras och antagligen finansieras, men för mer perifera målgrupper som trots det i vissa fall blir högst berörda (tågpersonal) kan finansieringen kanske bli ett problem?

Viktigt att marknadsföra utbildningen på ett bra och lockande sätt så man når ut till de målgrupper som kanske inte läser de facktidningar där informationen kommer att gå ut .

11. Margareta Bendroth, Hästrådgivare, Rådgivarna i Sjuhärad

Har läst igenom förstudiens förslag och tycker det är bra!

Eftersom jag idag enbart arbetar med häst idag ser jag ett par problem inom det området:

Hästägarna är mycket okunniga om hur slakt av häst går till, och jag att tycker att det slaktas för lite häst idag i förhållande till hur många som avlivas av Svensk Lantbrukstjänst eller av veterinär. Information om hur hästslakt går till behövs!

För att Svensk Lantbrukstjänst skall avliva din häst på gården och/eller ta den med sig kräver de kontant betalning på plats! Vissa har nu kortläsare, men det här är en djurskyddsfråga, tycker jag! Vad händer om du inte har pengar hemma? Skall djuret lida då? Det är inte OK att en hel kategori människor särbehandlas och hästvälfärden hotas för att ett fåtal inte sköter sina betalningar. Det viktigaste måste ju vara att hästarna blir avlivade när det behövs, av kunnig personal på ett korrekt sätt.

12. Hanna Larsson, Djurvårdarinstruktör, Himmelstalundsgymnasiet, Pedagogisk Zoocentrum Norrköping

Det enda jag hittills reagerar på är att koldioxid i hög koncentration inte är tillåtet för smågnagare längre, vad är orsaken?

I dagsläget får man ju avliva gnagare djur upp till 1 kg med koldioxid. Vi använder den metoden här och jag anser att den är mycket skonsam för djuren. Vi börjar med låg koncentration så de först somnar. Där efter höjs koncentrationen och djuren dör. Jag kan anse att den metoden borde vara tillåten om man kan reglera dosen genom en regulator som även mäter koncentrationen av gastillförseln.

Fördelen med metoden är att den är mycket skonsam och att man kan använda djuren till reptilfoder senare utan att det är skadligt för reptilerna.

Jag som har företag med avlivning av smådjur som tjänst (på sidan av mitt ordinarie arbete på naturbruksgymnasiet) undrar om det finns någon begränsning på antal djur som får avlivas per dag?

13. Katastrofhjälp Fåglar och Vilts Riksförbund

Magnus Edelius, Ordförande och Kalle Hammarberg, Djurskydds- och utbildningsansvarig

Svar från KfV-riksförbund angående yttrande över förstudie med anledning av EU-förordning 1099/2009, Utbildning i djurvälstånd i samband med slakt eller annan avlivning.

För KfV, som viltrehabiliteringsorganisation, har vi tankar att framföra enbart berörande "annan avlivning". Viltrehabilitering är dessutom mycket marginellt i arbetet.

Avlivning av djur är för många ett mycket känsligt kapitel. Många viltrehabiliterare ser sig som "livräddare" och har svårt att ens tänka på avlivning, ännu mindre att utföra en sådan. KfV-Riks anser att den som utför rehabiliteringsarbeten i KfV:s namn ska vara utbildad i avlivning av de vilt de är godkända att rehabilitera. I våra utbildningsprogram har vi genomgångar över olika skadetyper och hur de bör hanteras. Till den aktuella skadan ska i bedömningen om behandling eller avlivning även läggas en bedömning om den stress djuret utsätts för under behandlingen är acceptabel, då vi vet att även stress hos ett omhändertaget djur är en väsentlig djurskyddsfaktor.

I Riksförbundets anläggningar runtom i landet (ett 40-tal) tas över 4000 djur/år in. Överlevnad till utsläpp är ungefär 50%. Det betyder att ca 2000 djur dör eller avlivas i anläggningarna. För minsta möjliga djurlidande (all rehabilitering av vuxna djur innebär lidande) innebär det att upp emot 2000 djur borde avlivas av oss per år. Den verkliga siffran är lägre eftersom det är ofrånkomligt att djur dör trots insatt behandling med bedömt god eller acceptabelt god prognos. Men riksförbundet anser att det är en "dödssynd" att sätta in eller fortsätta behandling om lidandet bedöms som oacceptabelt, eller prognosen för dålig.

I all utbildning av rehabiliterare ingår bedövning och avlivning som ett moment. Vi följer därvid L22-reglerna, vilket innebär att för de flesta rehabiliterare är slag mot huvudet på fåglar och mindre däggdjur (ungar av hare och ekorre den enda användbara metoden. Bultpistol för fågel eller slagpinne används, och tekniken lärs ut. För mindre däggdjursungar kan slaget ske på sätt som är godkänt för små lamm eller griskultingar. Att djuret är dött följs upp. Att bara hävda att djur som behöver avlivas tas till veterinär är inte acceptabelt. Det finns fall där den fördröjningen otillbörligt innebär lidande för djuret.

Märkvärdigt nog finns inte några krav på kompetens för viltrehabiliterare inskriven i någon författning. Länsstyrelsen, som är godkännande myndighet har att godkänna anläggningen. För ett arbete där djurlidande och välfärdsproblem är så centrala borde lagstiftningen vara mer alert. KfV-Riks har uppvakttat SJV med önskemål om författningsmässig reglering för godkännande.

KfV önskar att utredningen åtminstone nämner behovet av utbildning i avlivning för länsstyrelsens godkännande av viltrehabiliterare rörande de djurarter rehabiliteraren får tillstånd att rehabilitera.

Vi tror att en sådan skrivelse kan öka trycket på SJV att författningsmässigt kunna styra bort från rehabiliteringen "godhjärtade människor" som idag tar in skadat vilt och behandlar "till döds". Tyvärr visas idag sådan behandling som underhållning på TV. Och tittare utan animal bakgrund eller kunskap tar gärna intryck utan urskiljning.

Det ska slutligen tilläggas att det idag finns godkända rehabiliterare som inte vill gå med i riksförbundet bl.a. på grund av vårt krav på kunskap i avlivning. Likaså finns det godkända rehabiliterare som inte genomgått vår utbildning.

14. Sveriges Veterinärförbunds djurskyddskommitté

Kalle Hammarberg, Ordförande

Har inte gått igenom alla detaljer, för det har tiden inte medgivit, utan skaffat mig en bild vad det handlar om. Jag kan inte annat än att stryka förstudien medhårs. Visserligen är EU-förordningen i huvudsak inskränkt till slakteri och pälsdjursavlivningsverksamhet, men jag tror (kanske fördomar) att det för många länder i EU ändå kommer att bli ett stort steg i rätt riktning. Eftersom förordningen godkänner strängare regler har jag uppfattningen att fler djurslag och områden som innefattar avlivning, och hantering av djur före avlivning borde kunna tas in, eller sådan utbildning förberedas i Sverige. Åtminstone så att materialet finns.

När det gäller utbildningsmaterialet handlar det mycket om E-utbildning via nät. Jag har liten erfarenhet av detta men det är nog bara att inse att det är tidens melodi, som förmodligen efter någon provotid kan utvecklas till fullödlig utbildning, dock dels interaktivt och dels tillsammans med de fysiska träffar för diskussion och verifiering och synkronisering av kunskap. Efter kunskapsinhämtande via E-utbildning kan en eller flera kursdagar med föreläsningar, genomgångar och diskussioner ändå behövas. Kursinnehåll kan diskuteras, men förstudiens

förslag är en bra grund.

Att det ska ske utbildning direkt på slakterierna anser jag är självklart, då olika slakterier har olika metoder och möjligheter att hantera djuren. Och naturligtvis ska utbildningen fokusera på den hantering djuren utsätts för fr.o.m. insamling på gården t.o.m. bedövning. Det är ju inte själva avlivandet som är djurskyddsproblematiske i Sverige, det är hanteringen som föregår det momentet.

Enligt rapporten ska fokus ligga på djurhanteringen på slakteriet. Jag tycker alltså att det ska utvecklas till att nå även den levererande gården och transporter. Att E-utbildningsmaterial även från andra länder kan ställas till förfogande är bra. Då har vi möjlighet att välja ut det vi bedömer som bäst och är anpassningsbart till svenska förhållanden. Kostnader för framtagande av utbildningsmaterial kan till stora delar tas ut av näringen.

Det är också intressant att bakgrunden till en ökad utbildning i djurvälstånd i grunden fokuseras på köttkvaliteten i en del länder. Det ska naturligtvis nämnas även i den svenska utbildningen, men det är inte där fokus ska läggas.

Något jag själv funderat över i andra sammanhang är att det inte krävs någon utbildning för att få vara slaktare i Sverige. Det är därför viktigt att den person som får djurskyddsansvaret på slakterierna får en gedigen utbildning, för de kan ha gjort felbedömningar i alla år i tron att det är rätt. Har själv sett sådana situationer ett flertal gånger vid mitt slakteriarbete. Det är därefter lämpligt att den djurskyddsansvarige ska ha skyldighet att sedan utbilda berörd slakteripersonal lokalt. Training of the trainers.

Vad gäller pälsdjuren saknar jag den nära erfarenheten och kunskapen. Där ser jag dock som viktigt att SJV:s författning följer djurskyddslagen. Jag anser inte att så är fallet idag. Om hantering och avlivning på pälsdjursfarmer kan jag intet, men anser att allt som kan förbättra för pälsdjuren ska tas. (Personligen anser jag att den djurhanteringen i stort borde upphöra, men det har jag idag tyvärr inget lagligt stöd för).

Det utbildningsprogram för minkuppfödare som beskrivs från Danmark verkar egentligen inte fokusera på djurens välfärd utan mera vara en samvetsdämpare för beslutande myndigheter.

Målet att djurskyddsansvariga ska få ett högt status diskuteras. Visst är det önskvärt, men hur? Några tankar om detta, se nedan.

Transportsträckor till slakteri tas upp när det gäller ren. Det borde även gälla övriga djurslags transport till slakteri. Min grundsyn (som delas av de jag pratat med i djurskyddskommittén) är att djur ska slaktas på närmast tillgängliga slakteri godkänt för djurslaget ifråga. Mobila slakterier och avlivning på gården måste diskuteras. Tyvärr är det väl så att kostnader talar däremot. Men idéer kring sådan slakt/avlivning bör värderas.

Vad gäller kunskaper för personer som i andra, ej ingående i EU-förordningen, djurhanteringar (t.ex. de som nämns på sid 28 i förstudien) är det önskvärt att kunskapsmaterial tas fram även här och erbjuds de olika yrkesgrupperna. L22 kräver att alla som avlivar djur ska

ha kunskaper i detta och den metod de använder (har inte L22 tillgänglig, är på rymmen, men ungefär så står det, och det är bra). De olika näringarna borde själva ta fram program som ansvarig myndighet (SJV) har att godkänna. (Själv utbildar jag viltrehabiliterare där kunskap i avlivning är en viktig del. Utbildningsmaterial finns.)

Projektgruppens förslag rörande djurslag som ska omfattas av utbildningen och ämnesinnehållet stöds, liksom skilda utbildningsnivåer för djurskyddsansvariga och slaktpersonal. Ansvarig myndighet är självklart SJV, men i samarbete med SLV. Delegering kan ske. Samarbete med SCAW stöds.

Examination bör vara bred och omfatta både teori och praktik. Svårighetsgraden ska vara sådan att bara kompetenta examinander släpps igenom. Om statuset för dessa tjänster ska vara högt (se tidigare formuleringar) krävs en examen med svårighetsgrad, vilket de sökande ska vara medvetna om. En väl genomförd "svår" examen ska betala sig även lönemässigt. Efterutbildning bör krävas för att tjänsten ska få behållas (har återigen, förutom moderniserad kompetens vid behov, att göra med en högstatustjänst).

De mail jag fått i det här ärendet från ledamöter i djurskyddskommittén har inga avvikande uppfattningar från den här skrivelsen. Vi har dock i kommittén inte haft tid att formellt diskutera förslaget. Med mer tid kan vi precisera vissa avsnitt bättre.

15. Djurens Rätt

Linda Björklund, etolog och Lena Engström, etolog

Synpunkter angående "Utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning. Förstudie med anledning av EU-förordning 1099/2009"

Djurens Rätt har tagit del av förstudien och har följande synpunkter att lämna:

- Det är positivt om en systematisk utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning av djur, arbetas fram.
- Djurens Rätt stödjer lydelsen ur projektgruppens skrivelse till Eva Eriksson: "Vi föreslår att man under utredningen av djurskyddslagstiftningen överväger införandet av ett kompetenskrav för fler målgrupper än de som idag omfattas av EU-förordningen samt ett krav om att kompetensutvecklingen inte får ske enbart genom internutbildning."

Nedan följer synpunkter med hänvisning till sidor och punkter i förstudien vi ombads titta på:

Utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning. Förstudie med anledning av EU-förordning 1099/2009

2.2 EU-förordning 1099/2009

Sid 8: " Det anses nödvändigt att harmonisera reglerna för att komma till rätta med detta1."

Synpunkt: Vem eller vilka anser det? Framgår inte tydligt då det står "Det anses".

Sid 8: "Man bör kunna utvärdera effektiviteten vid olika bedövningsmetoder, bland annat genom att kontrollera att bedövade djur inte återfår medvetandet innan avlivning."

Synpunkt: "Man" är vem då? Och ska det vara "bör", är det inte ett krav på det i förordningen?

Sid 8: " Med ett antal undantag gäller denna förordning de flesta djur som slaktas eller avlivs för produktion (livsmedel, ull, skinn och päls) inom EU."

Synpunkt: Tveksamma till om skrivningen "de flesta" stämmer. Gör det det om man räknar med fiskar och alla andra djur som dödas för produktion utan föregående bedövning?

Sid 8: "Detta blir obligatoriskt från och med 1 januari 2013. Enligt bilaga IV i EU-förordningen omfattar kompetenskraven följande områden för slakteripersonal: kunskap om djurs biologi och beteende ur ett djurvälståndsperspektiv, hantering och vård av djur innan de fixeras, fixering, bedövning, bedövningsbedömning, länkning eller upphängning av levande djur, avblodning samt religiös slakt, i det här fallet slakt utan föregående bedövning."

Synpunkt: Betyder väl inte att all slakteripersonal ska ha praktisk kompetens i hur man slaktar utan föregående bedövning? Kan tolkas så.

3.2 Storbritannien

Sid 11: "På grund av deltagarnas olika kunskapsnivåer är det viktigt att kursinnehållet varken är för basalt eller för tekniskt/akademiskt."

Synpunkt: Det är viktigt att nivån läggs så att de som gått kursen har nått önskad kunskapsnivå. Den nivån måste sättas utifrån vad som behövs djurskyddsmässigt, inte främst utifrån vad deltagarna från början kan.

3.8 Sammanfattning omvärldsanalys

Sid 20: Man anser att bra köttkvalitet är ett viktigt incitament för att förbättra djurvälståndet, något som bör poängteras även i det svenska utbildningskonceptet.

Synpunkt: Positivt om det incitamentet kan leda till ökad djurvälstånd, men det ska inte framföras som huvudorsaken till att förbättra djurvälståndet. Inte alla djurvälståndsförbättrande åtgärder leder till bättre köttkvalitet eller ökad ekonomisk vinst.

Sid 20: "Att ha en djurskyddsansvarig, vilket kommer att bli obligatoriskt för större slakterier i den nya EU-förordningen, borgar inte bara för ett bra djurskydd. Det kan också höja förtroendet för svensk animalieproduktion hos konsumenterna."

Synpunkt: Den sista delen "Det kan också höja förtroendet för den svenska animalieproduktionen hos konsumenterna" är inte relevant i sammanhanget och bör strykas.

Sid 20: "Erfarenheterna från Storbritannien och Sydamerika visar dock att de fysiska träffarna, inklusive de praktiska momenten, är viktiga."

Synpunkt: Ja, vi tror att det är mycket viktigt med fysiska träffar och praktiska moment i utbildningen.

Sid 21: "Vi föreslår att utbildningsmaterialet i Sverige ska utvecklas som öppna resurser och kompletteras med handböcker"

Synpunkt: Ett bra förslag.

Sid 21: "Detta kan undvikas med ett brett, enhetligt utbildningskoncept i Sverige som baseras främst på extern och certifierad utbildning"

Synpunkt: Vi håller med. Det är mycket viktigt att de som ger utbildningen och godkänner är i oberoende ställningen gentemot de som utbildar sig och erhåller kompetensbevis.

4.1.1 Slakt och annan avlivning av hov- och klövdjur

Sid 24: "Man vill försäkra sig om att utbildningen för slaktpersonal och djurskyddsansvarig anpassas till bestämmelserna i EU-förordningen och vill på sikt vill införa någon typ av externutbildning i djurvälstånd (A. Lundell, pers. medd.)."

Synpunkt: Vi uppfattar det som lite otydligt vilka "Man" syftar på. Är det Scan?

4.1.3 Slakt och annan avlivning av ren

Sid 25-26: "Det är dock oklart hur ren omfattas av EU-förordningens krav på djurskyddsansvarig eftersom djurslaget, enligt artikel 17, inte definieras i däggdjursenheter (K. Scherling, pers. medd.). Jordbruksverket kommer att ta ställning till detta."

Synpunkt: Djurens Rätt anser att slakt av renar också ska omfattas om kravet på djurskyddsansvarig.

4.1.6 Konklusion

Sid 26: "Vidare anser vi att en anpassning till EU-förordningens utbildningsriktlinjer även för sådana målgrupper som inte omfattas av kravet på utbildning och kompetensbevis eller förordningens krav på lämplig kompetens innebär en god möjlighet att få till stånd en bred utbildning och därmed generell förbättring av djurvälståndet."

Synpunkt: Djurens Rätt är av samma åsikt och anser att detta är mycket viktigt.

Det är inte rimligt eller tillräckligt att utbildning och kompetensbevis skulle vara obligatoriskt endast för den övervakande personalen och inte den som utför själva avlivningen av pälsdjur. Utbildningen och kompetensbevis bör vara obligatorisk även för de som utför avlivning.

4.2.3.2 Djurslag i utbildningen

Sid 28: "Projektgruppen har valt ut följande djurslag som kan användas i produktion att ingå i utbildningen: Nöt, får och get (samma grupp), gris, häst, fjäderfä (hönsfågel, anka, gås och kalkon), ren, hägnat vilt (inklusive struts), hardjur (kanin), pälsdjur (mink och chinchilla)."

Synpunkt: Djurens Rätt anser att det är av stor vikt att utbildningen också omfattar kunskap om slakt och annan avlivning av fiskar.

Sid 29: "Välfärdsaspekten vid uppfödning av vilda fåglar har nyligen uppmärksammats i samband med Jordbruksverkets remiss och bör finnas i åtanke inför det fortsatta utvecklingsarbetet."

Synpunkt: Vi håller med om detta.

Sid 29: "Rekommendationer för avlivning av odlad fisk ingår inte i EU-förordningen (punkt 6). Personer som sysslar med avlivning av fisk omfattas därför inte av förstudien. När frågan aktualiseras bör utbildning till denna målgrupp utvecklas."

Synpunkt: Vi ser inget hinder i, och vi anser att det är mycket angeläget, att fiskar ingår i utbildningen från start, trots att kravet inte finns nu i förordningen.

Sid 29: "Vi menar att religiös slakt utan bedövning bör vara en obligatorisk modul för nöt, små idisslare och fjäderfä för att visa slaktpersonal en av svenskt köttproduktions fördelar jämfört med utländsk."

Synpunkt: Kanske bör slakt utan bedövning ingå som en obligatorisk modul främst för att öka kunskapen om att bedövning accepteras av grupper av muslimer, vilket gör det möjligt att ha halalslakt i enlighet med svenska djurskyddsbestämmelser, och om vilka rutiner som gäller för svenska, laglig halalslakt.

4.2.4.5 Utvärdering av arbetsplats (effektanalys)

Sid 33: "Projektgruppen föreslår att deltagarna på utbildningen gör ett kunskapsprov och en utvärdering av sin arbetsplats baserad på djurvälfärdsindikatorer före och efter genomgången utbildning. Man får på så sätt upp ögonen för förhållandena på sin arbetsplats. Det blir också ett kvitto på vad man lärt sig under utbildningen och en indirekt feedback till utbildningsgivarna. Vi föreslår att utvärderingen ska vara obligatorisk för erhållande av kompetensbevis."

Synpunkt: Vi tycker det är ett bra förslag.

4.2.4.7 Utbildningstillstånd

Sid 34: "Extern utbildning minskar risken för intressekonflikter, medan intern utbildning redan kan finnas på plats, men i så fall behöver uppgraderas och kvalitetssäkras."

Synpunkt: Intern utbildning får inte ersätta extern utbildning, men kan finnas som viktigt komplement.

4.3.2 Utfärdande av kompetensbevis

Sid 36: "Övergångsbestämmelser finns beskrivna i artikel 29, bland annat möjligheten för ett medlemsland att inom en begränsad period utfärda kompetensbevis till personer som kan visa att de har minst tre års relevant yrkesverksamhet¹. Projektgruppen avråder från detta eftersom det skulle motverka syftet med EU-förordningen, nämligen att säkerställa en hög, standardiserad och övergripande kunskapsnivå och därmed förbättrad djurvälstånd vid slakt och annan avlivning. En sådan kortsiktig lösning skulle dessutom bli mycket besvärlig att administrera."

Synpunkt: Vi håller med i projektgruppens avrådan.

16. Djurskyddet Sverige

Åsa Hagelstedt, Generalsekreterare

Djurskyddet Sverige välkomnar den typ av utbildning för slaktpersonal som studien förespråkar. Vi vill särskilt lyfta fram nödvändigheten av utbildning i djurs beteende, åtminstone för relevanta djurslag och i de delar som blir aktuella i en slakterimiljö.

17. Svenska Djurskyddsföreningen

Lillemor Wodmar, Generalsekreterare

Synpunkter på Utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning

Allmänna synpunkter

Svenska Djurskyddsföreningen (SDF) välkomnar förslag på utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och annan avlivning. Vi anser att förstudien är grundligt utförd och precis som projektgruppen tycker vi att utbildningen bör omfatta grupper där kompetensbevis inte är obligatoriskt och att dessa grupper bör involveras på ett tidigt stadium. SDF ser även fördelar med att utbildningen presenteras och utvecklas "mjukförpackat". SDF håller även med projektgruppen om att utbildningen skall vara kvalitetssäkrad och extern och vi tycker att man i skrivelsen till Eva Eriksson borde ha markerat detta tydligare.

Utbildningsmodulerna, Bilaga 7 - 16

Materialet var relativt svårtolkat. Vid utskrift följer inte all information i första samt sista kolumnen med vilket innebär att man får försöka att gå igenom materialet via datorn.

Vi förmodar att det listade innehållet i varje modul innefattar allt under den givna modulen. Exempel under modulen *Bedövning* kommer det i utbildningen ingå även optimaltid mellan bedövning och avlivning etc.

Om utbildningsmaterialet är lätt åtkomligt så bör det inte vara något problem för någon grupp att delta i någon utbildningsmodul som är av intresse.

I övrigt har SDF inga kommentarer till utbildningsmodulerna.

Utbildning till Djurskyddsansvarig, lantbruksdjur (Animal welfare officer training), inom ramen för Langford Continuing Education Unit, Bristol Veterinary School, Bristol, Storbritannien*

www.awotraining.com

Längd: 2 dagar, totalt 14 timmar

Dag 1

1. Introduktion till utbildningen. The "red meat cycle". Bedömningsstruktur.
2. Varför bry sig om djurvälstånd? *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
3. Introduktion till djurskötsel och djurbeteende. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
4. Uppställning till fixering - Introduktion till stress, slaktkropps- och köttkvalitet. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*

Dag 2:

1. Kunskap om medvetslöshet. Introduktion till mekanisk bedövning. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
2. Introduktion till elektrisk bedövning. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
3. Effektiv elektrisk bedövning, olika metoder. Kontrollerade gas-system. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
4. Introduktion till slakt/nödslakt/religiös slakt. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
5. Avslutning, kurscertifiering.

*Översatt från kursprogram.

Utbildning till Djurskyddsansvarig, fjäderfä (Poultry welfare officer training), inom ramen för Langford Continuing Education Unit, Bristol Veterinary School, Bristol, Storbritannien*

www.awotraining.com

Längd: 2 dagar, totalt 14 timmar

Dag 1

1. Introduktion till utbildningen. The "white meat cycle". Bedömningsstruktur.
2. Varför bry sig om djurvälstånd? *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
2. Avlivning/nödslakt, slaktkyckling. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
3. Transport, hygien, avlastning. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
4. Uppstallningsmiljö och -rutiner. Upphängning/fixering av levande fågel. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*

Dag 2:

1. Elektrisk bedövning/avlivning (låg frekvens). Slaktkroppskvalitet. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
2. Elektrisk bedövning (hög frekvens). Kalibrering av elektriska vattenbad. Slaktkroppskvalitet. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
3. Effektiv elektrisk bedövning. Reservmetoder. Avlivning (manuell/automatisk). Modifierad gasavlivning. Slakt. *Föreläsningar/gruppdiskussioner*
4. Mekanisk bedövning/nödslakt. *Föreläsningar/gruppdiskussioner.*
5. Avslutning, kurscertifiering.

*Översatt från kursprogram

Kurs i djurskydd vid slakt (Curs de Benestar animal al'escorxador), Katalonien, Spanien*

www.ruralcat.net/web/guest/cursos.ruralcat/-/journal_content/56_INSTANCE_ka9P/10136/18758

Längd: 20 tim.

Moduler

I. Kursguide

II. On-line versioner av handböcker med instuderingsfrågor

III. Översikt djurvälstånd

Undervisningsmodul 1: Djurkunskap

Undermoduler

- 1) Introduktion - Djurkunskap.
- 2) Djurs behov.
- 3) Etologi och djurens beteende.
- 4) Djurvälståndskoncept och utvärdering.

Undervisningsmodul 2: Djurvälstånd i det europeiska samhället

Undermoduler

- 1) Introduktion - Djurvälstånd i det europeiska samhället.
- 2) Djurskydd från social och ekonomisk synpunkt.
- 3) Djurskyddslagstiftningen.

Undervisningsmodul 3: Djurs välbefinnande i den dagliga verksamheten

Undermoduler

- 1) Introduktion - Djurs välbefinnande i den dagliga verksamheten.
- 2) Djurs krav på välfärd.
- 3) Djurs hälsa och välfärd.

4) Förflyttning och transport av djur.

IV. Särskild undervisningsmodul: Djurskydd vid slakt

Undermoduler

- 1) Ankomst av slaktdjur.
- 2) Välfärd vid uppställning.
- 3) Välfärd vid avlivning.

*Översatt från kursprogram

WSPA-kurs i djurvälstånd i samband med slakt, Valdivia, Chile, 11 03 01 – 11 03 03*

Längd: 3 dagar, totalt 24 timmar

Dag 1

1. Den chilenska djurskyddslagen - Nuvarande status. Beteende, boskap och gris.
2. Hantering av boskap och gris.
3. Uppstallning - Miljö och struktur, boskap och får.
4. Fysiskt skick vid ankomst och nödslakt, boskap och får.
5. Bedövning av boskap med bultpistol, avblodningsteknik, boskap.

Dag 2:

1. Elektrisk bedövning av fjäderfä.
2. Avblodningsteknik, fjäderfä.
3. Elektrisk bedövning av gris.
4. Utvärdering av bedövnings- och avblodningseffektivitet hos gris.
5. Hantering av fjäderfä under infångning.
6. Uppstallningsutrymmet - Miljö och temperatur.

Dag 3

1. Köttkvalitet: gris, boskap och fjäderfä.
2. Gruppaktiviteter, diskussioner och presentationer.
3. Kursutvärdering.

*Översatt från kursprogram

Institutionen för livsmedelsvetenskap
Department of Food Science

2011-03-21

Till
Eva Eriksson

För tillfället genomförs en förstudie "Behovs- och omvärldsanalys av utbildning i djurvälstånd i samband med slakt och avlivning", som är finansierad av SJV och som ska rapporteras i slutet av april (se bifogade projektbeskrivning). Förstudien ska bygga på en omvärldsanalys av hur man lagt upp liknande utbildningar i Spanien, Storbritannien och Sydamerika samt resultera i en översikt över utbildningens målgrupper och hur utbildningen lämpligen kan delas in i moduler. Resultatet dokumenteras i en arbetsrapport som också innehåller plan och budget för huvudstudien.

Projektgruppen består av följande personer:

- Anne Algers, SLU (projektledare)
- Johan Lindsjö (koordinator)
- Krister Scheerling och Lennart Mårtensson, SLV
- Lotta Berg och Mats Sjökvist, SCAW
- Birgitta Larsson, SLU

Vi har under förstudien uppmärksammat att bara två målgrupper behöver kompetensbevis i samband med slakt/avlivning enl. EU:s slakt- och avlivningsförordning (1099/2009, artikel 21), nämligen slakteripersonal och personer som övervakar avlivning av pälsdjur.

I samband med denna förstudie står det klart att utbildning inom detta område behövs och efterfrågas även av grupper som inte omfattas av obligatoriskt kompetensbevis (se bifogade lista över presumtiva målgrupper).

Vi konstaterar också att kompetensutvecklingen kan ske helt i form av internutbildning, vilket vi anser problematiskt.

Vi föreslår att man under utredningen av djurskyddslagstiftningen överväger införandet av ett kompetenskrav för fler målgrupper än de som idag omfattas av EU-förordningen samt ett krav om att kompetensutvecklingen inte får ske enbart genom internutbildning.

Med vänlig hälsning
Anne Algers

Postadress: Box 234, 532 23, Skara
E-post: anne.algers@slu.se
Telefon: 0511- 67 265, Mobil: 070- 67 26581
Webb: www.lmv.slu.se

Postal address : P.O. Box 234, S-532 23Skara, Sweden
Mail address: anne.algers@slu.se
Phone Int.: +46(0)511-67265, Cell phone: +4670-6726581
Webb: www.lmv.slu.se

Utbildningsmoduler,översikt (per djurslag, alla målgrupper)

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer	Hantering	Lagstiftning	Bedövning	Vapen- användning	Avlivning	Kvalitet	Konse- kvenser	Religiös slakt	Ekologisk slakt	Besättnings- avlivning	Djurägar- kontakt	Slakt/av- livning, internatio- nellt perspektiv
Kompetensbevis obligatoriskt + Kompetensbevis ej obligatoriskt -	Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande Välfärd Etik	Avlastning Drivning Uppstallning Vård Sjuka & skadade djur Stallklimat Arbets- skydd	Slakt: (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ upphängning Reserv- metoder	Vapen- kunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbets- skydd	Utrustning Metoder (avblodning) Avlivnings- kvalitets- kontroll	Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Ekonomi Kött- kvalitet Skador/ kod 42 Riktad problem- sökning	Obedövad vs. Bedövad Sverige & andra länder	Ekologisk vs. konven- tionell slakt	Handlings- plan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Informa- tion Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Slaktpersonal +													
Renägare/ personal +													
Ägare/personal, hågnat vilt vid avlivning, inkl. jakt (ej kommersiell slakt) -													
Pälsdjurspersonal vid avlivning :													
Övervakande + Övriga -													
Personal som utför kommersiell													

gårdsslakt av fjäderfjä/ kaniner, <10 000 djur/år -													
Personer som utför hemsakt för privatkonsumtion (alla djurslag) -													
Personal vid Lantbrukstjänst , (avlivning) -													
Transportörer -													
Djurambulanspersonal -													
Djurskydds-handläggare/ länsveterinärer -													
Husdjurs-rådgivare -													
Officiella veterinärer /assistenter (slakteri) -													
Besättnings-/Praktiserande veterinärer -													
Slaktfågel/Värp-hönsproducenter/ personal -													

Övr.husdjurs- producenter/ personal -													
Polis -													
Brandkår -													
Tågpersonal -													
Personal vid husdjurs-/lant- bruksskolor -													
Jägare -													
Viltrehabiliterings- personal -													
Personal vid certifieringsorgan -													

Nöt, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande Välfärd Etik	Hantering Avlastning Drivning Uppstallning Vård Sjuka & skadade djur Stallklimat Arbets- skydd	Lagstiftning Slakt/avliv- ning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Bedövning Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ upphängning Reserv- metoder	Vapen- användning Vapen- kunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbets- skydd	Avlivning Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Kvalitet Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Konse- kvenser Ekonomi Kött- kvalitet Skador/ kod 42 Riktad problem- sökning	Religiös slakt Obedövad vs. bedövad Sverige & andra länder	Ekologisk slakt Ekologisk vs. konven- tionell slakt	Besättnings- avlivning Handlings- plan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Djurägar- kontakt Informa- tion Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Slakt/av- livning, internatio- nellt perspektiv Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Kompetensbevis obligatoriskt +													
Kompetensbevis ej obligatoriskt -													
Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X													
Föreslagna moduler x													
Bör ingå i alla utbildningar x													
Slakteripersonal +	X	X	X	X	X	X	X	X	X				
Personer som utför hemsakt för privatkonsumtion -	x	x	x	x	x	x	x	x				x	
Personal vid Lantbrukstjänst (avlivning) -	x	x	x	x	x	x		x				x	
Transportörer -	x	x	x	x	x	x	x	x				x	

Djurambulans- personal -	X	X	X	X	X	X						X	
Djurskydds- handläggare länsveterinärer -	X	X	X	X	X	X					X	X	
Husdjurs- rådgivare -	X	X	X	X	X	X						X	
Officiella veterinärer/ assistenter (slakteri) -	X	X	X	X	X	X	X	X					
Besättnings- / praktiserande veterinärer -	X	X	X	X	X	X		X			X	X	
Nötproducenter/ personal -	X	X	X	X	X	X		X					
Polis -	X	X	X	X	X	X						X	
Brandkår -	X	X	X	X	X	X						X	
Tågpersonal -	X	X	X	X	X	X						X	
Personal vid husdjurs-/lant- bruksskolor -	X	X	X	X	X	X		X					
Jägare -	X	X	X	X	X	X		X				X	
Personal vid certifieringsorgan -	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Får & Get, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler Kompetensbevis obligatoriskt + Kompetensbevis ej obligatoriskt - Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X Föreslagna moduler x Bör ingå i alla utbildningar x	Biologiska principer Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande Välfärd Etik	Hantering Avlastning Drivning Uppstallning Vård Sjuka & skadade djur Stallklimat Arbets- skydd	Lagstiftning Slakt/avliv- ning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Bedövning Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ upphängning Reserv- metoder	Vapen- användning Vapen- kunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbets- skydd	Avlivning Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Kvalitet Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Konse- kvenser Ekonomi Kött- kvalitet Skador/ kod 42 Riktad problem- sökning	Religiös slakt Obedövad vs. bedövad Sverige & andra länder	Ekologisk slakt Ekologisk vs. konven- tionell slakt	Besättnings- avlivning Handlings- plan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	48 Djurägar- kontakt Informa- tion Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Slakt/av- livning, internatio- nellt perspektiv Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Slakteripersonal +	X	X	X	X	X	X	X	X	X				
Personer som utför hemsakt för privatkonsumtion -	x	x	x	x	x	x	x	x				x	
Personal vid Lantbrukstjänst (avlivning) -	x	x	x	x	x	x		x				x	
Transportörer -	x	x	x	x	x	x	x	x				x	

Djurambulans- personal -	x	x	x	x	x	x						x	
Djurskydds- handläggare/ länsveterinärer -	x	x	x	x	x	x					x	x	
Husdjurs- rådgivare -	x	x	x	x	x	x						x	
Officiella veterinärer /assistenter (slakteri) -	x	x	x	x	x	x	x	x					
Besättnings- / Praktiserande veterinärer -	x	x	x	x	x	x		x			x	x	
Får/getproducenter/ personal -	x	x	x	x	x	x		x					
Polis -	x	x	x	x	x	x						x	
Brandkår -	x	x	x	x	x	x						x	
Tågpersonal -	x	x	x	x	x	x						x	
Personal vid husdjurs-/lant- bruksskolor -	x	x	x	x	x	x		x					
Jägare -	x	x	x	x	x	x		x				x	
Personal vid certifieringsorgan -	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Gris, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer	Hantering	Lagstiftning	Bedövning	Vapen- användning	Avlivning	Kvalitet	Konsekvenser	Ekologisk slakt	Besättnings- avlivning	Djurägar- kontakt	Slakt/av- livning, internatio- nellt perspektiv
Kompetensbevis obligatoriskt +	Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande	Avlastning Drivning Uppstallning Vård Sjuka & skadade djur	Slakt/avliv- ning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ upphängning Reserv- metoder	Vapen- kunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbets- skydd	Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Ekonomi Kött-kvalitet Skador/ kod 42 Riktad problem- sökning	Ekologisk vs. konven- tionell slakt	Handlings- plan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Information Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Kompetensbevis ej obligatoriskt -	Välfärd Etik	Stallklimat Arbets- skydd										
Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X												
Föreslagna moduler x												
Bör ingå i alla utbildningar x												
Slakteripersonal +	X	X	X	X	X	X	X	X				
Personer som utför hemsakt för privatkonsumtion -	x	x	x	x	x	x	x	x			x	
Personal vid Lantbrukstjänst (avlivning) -	x	x	x	x	x	x		x			x	

Transportörer -	X	X	X	X	X	X	X	X			X	
Djurambulanspersonal -	X	X	X	X	X	X					X	
Djurskydds- handläggare/ länsveterinärer -	X	X	X	X	X	X				X	X	
Husdjurs- rådgivare -	X	X	X	X	X	X					X	
Officiella veterinärer (slakteri) -	X	X	X	X	X	X	X	X				
Besättnings- / Praktiserande veterinärer -	X	X	X	X	X	X		X		X	X	
Grisproducenter/ personal -	X	X	X	X	X	X		X				
Polis -	X	X	X	X	X	X					X	
Brandkår -	X	X	X	X	X	X					X	
Tågpersonal -	X	X	X	X	X	X					X	
Personal vid husdjurs-/lant- bruksskolor -	X	X	X	X	X	X		X				
Jägare -	X	X	X	X	X	X		X			X	
Personal vid certifieringsorgan -	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Häst, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande Välfärd Etik	Hantering Avlastning Drivning Uppstallning Vård Sjuka & skadade djur Stallklimat Arbets- skydd	Lagstiftning Slakt/avliv- ning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Bedövning Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ Upphängning Reservmetoder	Vapen- användning Vapen- kunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbets- skydd	Avlivning Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Kvalitet Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Konsekvenser Ekonomi Kött-kvalitet Skador/ kod 42 Riktad problem- sökning	Besättnings- avlivning Handlingsplan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Djurägar- kontakt Information Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Slakt/av- livning, internationellt perspektiv Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Kompetensbevis obligatoriskt +											
Kompetensbevis ej obligatoriskt -											
Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X											
Föreslagna moduler x											
Bör ingå i alla utbildningar x											
Slakteripersonal +	X	X	X	X	X	X	X	X			
Personer som utför hemsakt för privatkonsumtion -	x	x	x	x	x	x	x	x		x	
Personal vid Lantbrukstjänst (avlivning) -	x	x	x	x	x	x		x		x	
Transportörer -	x	x	x	x	x	x	x	x		x	
Djurambulans-	x	x	x	x	x	x				x	

personal -											
Djurskydds- handläggare/ länsveterinärer -	x	x	x	x	x	x			x	x	
Rådgivare -	x	x	x	x	x	x				x	
Officiella veterinärer / assistenter (slakteri) -	x	x	x	x	x	x	x	x			
Praktiserande veterinärer -	x	x	x	x	x	x		x	x	x	
Hästägare/ personal -	x	x	x	x	x	x		x			
Polis -	x	x	x	x	x	x				x	
Brandkår -	x	x	x	x	x	x				x	
Tågpersonal -	x	x	x	x	x	x				x	
Personal vid husdjurs-/lant- bruksskolor -	x	x	x	x	x	x		x			
Jägare -	x	x	x	x	x	x		x		x	
Personal vid certifieringsorgan -	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Fjäderfä, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande Välfärd Etik	Hantering Avlastning Förvaring Vård Sjuka & skadade djur Stallklimat Arbets- skydd	Lagstiftning Slakt/avliv- ning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Bedövning Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ upphängning Reserv- metoder	Vapen- användning Vapen- kunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbets- skydd	Avlivning Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Kvalitet Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Konse- kvenser Ekonomi Kött- kvalitet Skador/ kod 42 Riktad problem- sökning	Religiös slakt Obedövad vs. bedövad Sverige & andra länder	Ekologisk slakt Ekologisk vs. konven- tionell slakt	Besättnings- avlivning Handlings- plan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Djurägar- kontakt Informa- tion Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Slakt/av- livning, internatio- nellt perspektiv Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Kompetensbevis obligatoriskt +													
Kompetensbevis ej obligatoriskt -													
Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X													
Rekommenderade moduler x													
Ska ingå i alla utbildningar x													
Slakteripersonal +	X	X	X	X	X	X	X	X	X				
Personal som utför kommersiell gårdsslakt av fjäderfä, < 10 000 djur/år -	x	x	x	x	x	x	x	x					
Personer som utför hemsakt för privatkonsumtion -	x	x	x	x	x	x	x	x				x	

Slaktfågel/Värp- hönsproducenter /personal -	X	X	X	X	X	X	X	X					
Transportörer -	X	X	X	X	X	X	X	X				X	
Djurskydds- handläggare/ länsveterinärer -	X	X	X	X	X	X					X	X	
Rådgivare -	X	X	X	X	X	X	X	X				X	
Officiella veterinärer/ assistenter (slakteri) -	X	X	X	X	X	X	X	X					
Besättnings- / Praktiserande veterinärer -	X	X	X	X	X	X	X	X			X	X	
Polis -	X	X	X	X	X	X						X	
Brandkår -	X	X	X	X	X	X						X	
Personal vid husdjurs-/lant- bruksskolor -	X	X	X	X	X	X		X					
Jägare -	X	X	X	X	X	X		X				X	
Viltrehabiliterings- personal -	X	X	X	X	X	X							
Personal vid certifieringsorgan -	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Ren, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer	Hantering	Lagstiftning	Bedövning	Vapen- användning	Avlivning	Kvalitet	Konsekvenser	Besättnings- avlivning	Djurägar- kontakt	Slakt/av- livning, internatio- nellt perspektiv
Kompetensbevis obligatoriskt +	Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande	Avlastning Drivning Uppstallning Vård Sjuka & skadade djur	Slakt/avliv- ning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ upphängning Reserv- metoder	Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbetskydd	Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Ekonomi Köttkvalitet Skador/ kod 42 Riktad problemsökning	Handlingsplan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Information Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Kompetensbevis ej obligatoriskt -	Välfärd Etik	Stallklimat Arbetskydd									
Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X											
Föreslagna moduler x											
Bör ingå i alla utbildningar x											
Slakteripersonal +	X	X	X	X	X	X	X	X			
Renägare/ personal -	x	x	x	x	x	x		x			
Ägare/personal, hållnat vilt vid avlivning, inkl. jakt (ej kommersiell slakt) -	x	x	x	x	x	x		x			

Personer som utför hemslacht för privatkonsumtion -	X	X	X	X	X	X	X	X			
Transportörer -	X	X	X	X	X	X	X	X		X	
Djurskydds- handläggare/ länsveterinärer -	X	X	X	X	X	X			X	X	
Rådgivare -	X	X	X	X	X	X				X	
Officiella veterinärer / assistentter (slakteri) -	X	X	X	X	X	X	X	X			
Besättnings- / Praktiserande veterinärer -	X	X	X	X	X	X		X	X	X	
Polis -	X	X	X	X	X	X				X	
Brandkår -	X	X	X	X	X	X				X	
Tågpersonal -	X	X	X	X	X	X				X	
Jägare -	X	X	X	X	X	X		X		X	
Personal vid certifieringsorgan -	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

Hägnat vilt, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande Välfärd Etik	Hantering Förvaring Drivning Uppstallning Vård Sjuka & skadade djur Stallklimat Arbets- skydd	Lagstiftning Slakt/avliv- ning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Bedövning Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ upphängning Reserv- metoder	Vapen- användning Vapen- kunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbets- skydd	Avlivning Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Kvalitet Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Konsekvenser Ekonomi Kött-kvalitet Skador/ Kod 42 Riktad problem- sökning	Ekologisk slakt Ekologisk vs. konven- tionell slakt	Besättnings- avlivning Handlings- plan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Djurägar- kontakt Information Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Slakt/av- livning, internatio- nellt perspektiv Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Kompetensbevis obligatoriskt +												
Kompetensbevis ej obligatoriskt -												
Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X												
Föreslagna moduler x												
Bör ingå i alla utbildningar x												
Slakteripersonal +	X	X	X	X	X	X	X	X				
Ägare/personal, hägnat vilt vid avlivning, inkl. jakt (ej kommersiell slakt) -	x	x	x	x	x	x		x				
Personer som utför hemsakt för privatkonsumtion -	x	x	x	x	x	x	x	x			x	
Personal vid	x	x	x	x	x	x		x				

Lantbrukstjänst (avlivning) -												
Transportörer -	X	X	X	X	X	X	X	X			X	
Djurskydds-handläggare/länsveterinär -	X	X	X	X	X	X	X			X	X	
Rådgivare -	X	X	X	X	X	X		X			X	
Officiella veterinärer/assistenter (slakteri) -	X	X	X	X	X	X	X	X				
Besättnings-/praktiserande veterinärer -	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	
Polis -	X	X	X	X	X	X					X	
Brandkår -	X	X	X	X	X	X					X	
Tågpersonal -	X	X	X	X	X	X					X	
Personal vid husdjurs-/lantbruksskolor -	X	X	X	X	X	X		X				
Jägare -	X	X	X	X	X	X		X			X	
Viltrehabiliteringspersonal -	X	X	X	X	X	X					X	
Personal vid certifieringsorgan -	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X

Kanin, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande Välfärd Etik	Hantering Förvaring Vård Sjuka & skadade djur Stallklimat Arbetskydd	Lagstiftning Slakt/avliv- ning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, 882/2004, 854/2004, L44)	Bedövning Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Länkning/ upphängning Reserv- metoder	Vapen- användning Vapenkunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbetskydd	Avlivning Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Kvalitet Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, in- redning och utrustning Välfärds- indikatorer	Konsekvenser Ekonomi Kött- och pälskvalitet Skador/ kod 42 Riktad problemsökning	Besättnings- avlivning Handlingsplan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Djurägar- kontakt Information Tillväga- gångssätt Djurägar- reaktion	Slakt/av- livning, internatio- nellt perspektiv Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Kompetensbevis obligatoriskt +											
Kompetensbevis ej obligatoriskt -											
Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X											
Föreslagna moduler x											
Bör ingå i alla utbildningar x											
Slakteripersonal +	X	X	X	X	X	X	X	X			
Personal som utför kommersiell gårdsslakt av kaniner, < 10 000 djur/år -	x	x	x	x	x	x	x	x			
Personer som utför hemsakt för privatkonsumtion -	x	x	x	x	x	x	x	x			

Kaninproducenter/ personal -	x	x	x	x	x	x		x			
Djurskydds- handläggare/ länsveterinärer -	x	x	x	x	x	x			x	x	
Officiella veterinärer / assistenter (slakteri) -	x	x	x	x	x	x	x	x			
Besättnings- / Praktiserande veterinärer -	x	x	x	x	x	x		x	x	x	
Polis -	x	x	x	x	x	x				x	
Brandkår -	x	x	x	x	x	x				x	
Jägare -	x	x	x	x	x	x		x		x	
Viltrehabiliterings- personal -	x	x	x	x	x	x				x	
Personal vid certifieringsorgan -	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Pälsdjur, Målgrupper översikt

Målgrupper/ Utbildnings- moduler	Biologiska principer Beteende Sinnen Medvetande Stress Lidande Välfärd Etik	Hantering Förvaring Vård Sjuka & skadade djur Stallklimat Arbets- skydd	Lagstiftning Avlivning (1099/L22) Kontroll- myndighet: (L1, L2, L44)	Bedövning Fixering Utrustning Metoder Bedövnings- kvalitets- kontroll Reserv- metoder	Vapen- användning Vapen- kunskap Vapenvård & underhåll Placering & riktning Arbets- skydd	Avlivning Utrustning Metoder Avlivnings- kvalitets- kontroll	Kvalitet Egenkontroll Revision Transparens Akut & långsiktigt underhåll av lokaler, inredning och utrustning Välfärds- indikatorer	Konsekvenser Ekonomi Pälskvalitet Skador Riktad problem- sökning	Besättnings- avlivning Handlingsplan Metoder Välfärd vs. sjukdoms- kontroll	Djurägar- kontakt Information Tillväg- gångssätt Djurägar- reaktion	Avlivning, internatio- nellt perspektiv Svenska vs. internatio- nella för- hållanden
Kompetensbevis obligatoriskt +											
Kompetensbevis ej obligatoriskt -											
Baspaket (Moduler som ska ingå för kompe- tensbevis) X											
Föreslagna moduler x											
Bör ingå i alla utbildningar x											
Pälsdjurspersonal vid avlivning: Övervakande +	X	X	X	X	X	X	X	X			
Övriga -	x	x	x	x	x	x	x	x			
Djurskydds- handläggare/ länsveterinärer -	x	x	x	x	x	x	x		x	x	

Rådgivare -	x	x	x	x	x	x	x	x		x	
Besättnings- / praktiserande veterinärer -	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Polis -	x	x	x	x	x	x				x	
Brandkår -	x	x	x	x	x	x				x	
Personal vid husdjurs- /lantbruksskolor -	x	x	x	x	x	x		x			
Jägare -	x	x	x	x	x	x				x	
Viltrehabiliterings- personal -	x	x	x	x	x	x					
Personal vid certifieringsorgan -	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x